

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Місцеві бюджети як складова бюджетної системи України»

Студентки 2 курсу, 1м групи,
спеціальності 072

«Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Плис Наталії Володимирівни

Науковий керівник
к.е.н., доцент

Руденко Ірина Володимирівна

Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор

Чугунов Ігор Якович

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	6
1.1. Економічна сутність та роль місцевих бюджетів у складі бюджетної системи держави.....	6
1.2. Інституційні засади формування місцевих бюджетів	8
1.3. Формування місцевих бюджетів зарубіжних країн.....	11
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СКЛАДІ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	16
2.1.Програмно-цільовий метод як інструмент підвищення ефективності планування місцевих бюджетів.....	16
2.2. Аналіз формування та виконання дохідної частини місцевих бюджетів.....	21
2.3. Оцінка планування та виконання видаткової частини місцевих бюджетів.....	29
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....	33
3.1.Пріоритети бюджетної політики щодо зміцнення фінансового забезпечення місцевого самоврядування.....	33
3.2.Середньострокове планування місцевих бюджетів	42
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ.....	63

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Місцеві бюджети є основними інструментами фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Місцевим бюджетам належить основна роль у процесі соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць як основній фінансовій базі місцевого самоврядування та важливої складової бюджетної системи. Останні роки розгорнувся процес реформування фінансової системи, важливим складником якого стала бюджетна децентралізація. У зв'язку з цим питання формування місцевих бюджетів набуває особливої актуальності.

Зі здійсненням бюджетного процесу тісно пов'язане ефективне функціонування місцевих бюджетів. Тому виконання місцевих бюджетів є однією зі стадій бюджетного процесу на локальному рівні. На забезпечення ефективного виконання місцевих бюджетів спрямована діяльність, яка зосереджується на усіх інших стадіях бюджетного процесу, зокрема складання, розгляду і затвердження місцевих бюджетів та складання і затвердження бюджетної звітності про виконання бюджетів. Місцеве самоврядування має бути підкріплене відповідними правами щодо стягнення на власній території податків і зборів в обсягах, достатніх для задоволення потреб місцевого розвитку.

Важливим завданням є пошук методів зміцнення бюджетів місцевих органів влади, а також фінансових важелів впливу. Адже загальний стан розвитку та ефективність структурних перетворень на місцях є залежними від того, які фінансові ресурси отримують у розпорядження місцеві органи влади.

Потребує розв'язання проблема створення соціально-економічних умов і правових основ для того, щоб місцеві органи влади мали достатні кошти для виконання своїх функцій і повноважень.

У сучасній вітчизняній науці не достатньо глибоких наукових досліджень, присвячених теоретико-методологічним засадам місцевих бюджетів у період утвердження ринкової економіки України. Досі немає усталеного підходу до економічної природи, функцій, ролі й призначення місцевого бюджету в умовах економічних і соціальних перетворень, демократизації суспільства.

У зв'язку з цим постає нагальна потреба у поглибленому дослідженні процесу виконання місцевих бюджетів, вивченні теоретичних засад цього процесу, аналізі показників виконання місцевих бюджетів, вивченні іноземного досвіду.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам виконання місцевих бюджетів присвячені праці сучасних вітчизняних вчених: О.Д.Василика, О.П. Кириленко, В.М. Федосова, І.О. Лютого, І.Я. Чугунова, І.В. Запатріної, Л.В. Лисяк, В. П'яточенко, І.О. Луніної та ін. Належне місце в аналізі цих проблем займають роботи зарубіжних вчених: Дж. Стіглиць, Дж. Б'юкенен, А.Вагнер, Дж. М. Кейнс, Пол Самуельсон, В. Танзі, Х. Ціммерман.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є дослідження функціонування місцевих бюджетів, їх виконання та з урахуванням іноземного досвіду, розробка заходів щодо удосконалення формування і використання коштів місцевих бюджетів як складової бюджетної системи України.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні задачі:

- обґрунтувати теоретичні питання щодо процесу виконання місцевих бюджетів;
- розкрити проблеми фінансової самостійності органів місцевого самоврядування в Україні;
- проаналізувати показники виконання місцевих бюджетів України за останні роки за доходами та видатками;
- виявити проблеми, недоліки, упущення процесу виконання місцевих бюджетів, узагальнити передовий досвід;
- розвинути систему заходів щодо вирішення проблем виконання місцевих бюджетів, навести методичні рекомендації та пропозиції щодо використання результатів дослідження в практиці органів місцевого самоврядування.

Об'єктом дослідження є дохідна та видаткова частина місцевих бюджетів у складі бюджетної системи України.

Предметом дослідження є економічні відносини щодо формування місцевих бюджетів у бюджетній системі держави, а також закономірності, принципи та методи мобілізації та використання коштів місцевими бюджетами.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення зарубіжних та вітчизняних учених про сутність, функції і роль місцевого бюджету у фінансовому забезпеченні й регулюванні соціально-економічних процесів у державі.

У роботі використано діалектичний метод пізнання, а також історичний та логічний методи при виявленні закономірностей еволюції вчення про бюджет, його роль у суспільному відтворенні; системного аналізу - для розкриття процесів формування доходів і здійснення видатків бюджетів у їхньому розвитку, взаємозв'язку та залежності; методи конкретного й абстрактного - для вивчення організації і порядку формування доходів і витрачання бюджетних коштів та кожної їхньої складової, зокрема чинників, що впливають на них; порівняльного аналізу - для оцінки різних систем формування і використання бюджетних коштів, які ґрунтуються на різних моделях бюджетних відносин.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі й нормативні акти України, дані Державного комітету статистики України, Міністерства фінансів України, Державної фіскальної служби України, Державної казначейської служби України, монографічна література та періодичні зарубіжні й вітчизняні видання.

Наукова новизна полягає в запропонованих автором науково-практичних пропозиціях щодо вдосконалення процесу формування місцевих бюджетів, підвищення результативності використання бюджетних коштів в умовах бюджетної децентралізації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у висновках і пропозиціях щодо зміцнення дохідної частини місцевих бюджетів, оптимізації видаткової частини, що сприятиме посиленню динаміки місцевих бюджетів України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

1.1. Економічна сутність та роль місцевих бюджетів у складі бюджетної системи держави

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується динамічними змінами, які охопили усі сфери суспільного життя, у тому числі й систему органів місцевої влади. Все більш відчутною стає їх роль в економічному і соціальному розвитку територій. Проголошені принципи бюджетної децентралізації та автономності органів місцевої влади для втілення у життя вимагають належного наукового обґрунтування подальших реформ у цій сфері.

Для того, щоб з'ясувати роль місцевих бюджетів у складі бюджетної системи України, необхідно визначити сутність цього поняття.

Відповідно до ст. 1 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) - це план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування[68].

Таким чином, економічна сутність місцевих бюджетів виявляється у формуванні грошових фондів, які є фінансовим забезпеченням діяльності місцевих органів самоврядування та використання цих фінансових ресурсів на фінансування, утримання та розвитку соціальної інфраструктури, місцевого господарства [75].

Місцеві бюджети виступають важливим елементом системи фінансового регулювання не тільки регіону, але й економіки загалом; їх збалансованість та оптимальність являє собою одну з основних умов економічного зростання, бюджетне регулювання дає змогу цілеспрямовано впливати на темпи розвитку суспільного виробництва.

Роль місцевих бюджетів є багатогранною, адже вони є: важливим чинником економічного розвитку і фінансової стабільності; інструментом макроекономічного регулювання; важелем здійснення перерозподільних процесів; фінансовою базою місцевого самоврядування; інструментом реалізації державної регіональної політики; планами формування і

використання фінансових ресурсів територіальних утворень; основним важелем фінансового вирівнювання; головним джерелом фінансових ресурсів для утримання і розвитку місцевого господарства, розв'язання місцевих проблем.

Одним з основних факторів посилення ролі місцевого самоврядування є децентралізація державної влади, яка зводиться до реформування бюджетної системи у напрямку формування усіх її ланок як автономних і фінансово спроможних виконувати прийняті бюджетні повноваження.

Переваги децентралізованого управління бюджетом здебільшого пояснюються тими ж аргументами, якими розкривається доцільність децентралізації державного управління. Вирішуючи питання забезпечення суспільних послуг за рахунок бюджетних коштів, слід мати на увазі, що при децентралізованому підході існує можливість повніше враховувати інтереси споживачів[10].

Отже, місцеві бюджети є фінансовою базою органів місцевого самоврядування та вирішальним фактором регіонального розвитку. Наявність місцевих бюджетів закріплює економічну самостійність місцевих органів самоврядування, що передбачено Конституцією та Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні”, активізує господарську діяльність, дозволяє їм розвивати інфраструктуру на підвідомчій території, розширювати економічний потенціал регіону, виявляти і використовувати резерви фінансових ресурсів. В кінцевому підсумку все це розширює можливості місцевих органів влади у більш повному задоволенні потреб населення, адже місцеві бюджети є основним каналом доведення до населення кінцевих результатів суспільного виробництва, що спрямовуються на суспільне споживання.

Разом з іншими ланками бюджетної системи місцеві бюджети є одним з головних інструментів реалізації на практиці програми економічного і соціального розвитку як адміністративно-територіальних одиниць, так і країни в цілому.

1.2. Інституційні засади формування місцевих бюджетів

На теперішній час формування місцевих бюджетів регулюється Бюджетним кодексом України та Законом України “Про місцеве самоврядування”, законами і декретами України про оподаткування.

Місцеві бюджети своїми доходами та видатками входять до складу зведеного бюджету і не входять до складу державного бюджету.

Місцевий бюджет містить надходження і витрати на виконання повноважень місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати становлять єдиний баланс відповідного бюджету[13].

Надходження місцевого бюджету включають: доходи місцевого бюджету; повернення наданих з бюджету кредитів; кошти від місцевих запозичень; повернення коштів з депозитів; надходження від продажу цінних паперів.

Конституцією України визнається і гарантується місцеве самоврядування, яке є правом територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Фінансовою основою місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів.

Доходи місцевих бюджетів – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України на відповідній території (включаючи трансфери, плату за адміністративні послуги, власні надходження бюджетних установ).

За джерелами утворення доходи місцевих бюджетів поділяються на:

- податкові доходи;
- неподаткові доходи (платежі, доходи від майна, що належить місцевій владі, доходи від господарської діяльності підприємств комунальної власності, залучені місцевими органами влади на ринку позичкового капіталу);
- трансфери від центральної влади та органів влади вищого територіального рівня;
- власні надходження бюджетних установ.

За економічною природою доходи місцевих органів влади поділяються на:

- власні доходи;
- закріплені законодавством на довгостроковій основі.

Власні та закріплені доходи є основою самостійності місцевих бюджетів. Такий розподіл доходів місцевих бюджетів здійснюється відповідно до ст. 63 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», яка визначає, що доходи місцевих бюджетів формуються зарахунок власних, визначених законом джерел, та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів [68].

Склад доходів загального фонду місцевих бюджетів, визначений у статтях 64, 66 та 69 Бюджетного кодексу України [13].

До доходів загального фонду місцевих бюджетів також належать трансферти місцевим бюджетам, крім:

- субвенцій, що надаються з інших бюджетів за рахунок конкретних визначених надходжень спеціального фонду таких бюджетів;
- капітальних трансфертів (субвенцій) з інших бюджетів.

Склад доходів та видатків бюджетів районів у містах (у разі їх створення) визначається міською радою відповідно до повноважень, переданих районним у містах радам.

Як і доходи місцевих бюджетів, склад видатків визначено Бюджетним кодексом (ст. 88-93). Бюджетний кодекс України не надає визначення «видатки місцевих бюджетів» і «витрати місцевих бюджетів», обмежуючись термінами «видатки бюджету» і «витрати бюджету», що безумовно потребує певного уточнення, спираючись на поняття останніх [13].

Видатки місцевих бюджетів – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним місцевим бюджетом на фінансування їх власних та делегованих органами виконавчої влади повноважень з метою ефективного соціально-економічного розвитку територій підвідомчих органам місцевого самоврядування.

Особливістю місцевих бюджетів є те, що з них фінансується частина функцій центральних органів влади, переданих на виконання місцевій владі з метою більш якісного їх виконання.

Це обумовило розподіл видатків місцевих бюджетів на дві частини: видатки, пов'язані з виконанням власних повноважень органами місцевого самоврядування; видатки, пов'язані з виконанням делегованих органами виконавчої влади повноважень;

Видатки, пов'язані з виконанням власних повноважень органами місцевого самоврядування деталізовані у ст. 91 Бюджетного кодексу[13].

Видатки, пов'язані з виконанням делегованих органами виконавчої влади повноважень, фінансуються державою у повному обсязі і передаються на місця згідно зі ст. 88-90 Бюджетного кодексу за рахунок:

- закріплення за відповідними місцевими бюджетами джерел доходів бюджету;
- надання трансфертів з державного бюджету;
- передання органам місцевого самоврядування відповідних об'єктів державної власності.

До видатків, пов'язаних з виконанням делегованих законом повноважень органів виконавчої влади відносяться видатки на фінансування: органів місцевого державного управління, освіти, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, культуру і мистецтво, фізичну культуру і спорт, місцеву поліцію.

Відповідно до ст. 64, 67 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» видатки місцевих бюджетів формуються відповідно до розмежування видатків між бюджетами, визначеного Бюджетним кодексом України, для виконання повноважень органів місцевого самоврядування. Видатки місцевого бюджету здійснюються із загального та спеціального фондів місцевого бюджету відповідно до вимог Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України[68].

Отже, інституційною основою формування місцевих бюджетів є система нормативно-правового забезпечення управління фінансами місцевих бюджетів, яка представлена правовими актами як центральних органів державної влади, так і органів місцевого самоврядування.

1.3. Формування місцевих бюджетів зарубіжних країн

Використання досвіду зарубіжних країн у проведенні бюджетної політики щодо формування місцевих бюджетів з врахуванням зовнішньої економічної кон'юнктури є важливим для України. Накопичений досвід надасть можливість для подальшої стабілізації місцевих фінансів, забезпечення соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Основною метою функціонування сучасних систем фінансового забезпечення місцевого самоврядування в розвинутих країнах є поліпшення умов діяльності органів місцевого самоврядування, необхідність ресурсного забезпечення виконання ними своїх функцій [12].

Європейські принципи функціонування інституту місцевих податків і зборів полягають у наступному: справедливий розподіл місцевих податків і зборів з урахуванням платоспроможності платників податків і користі, яку вони одержують від послуг, що надаються, цими органами; достатньо високий рівень рентабельності і низький рівень адміністративно-управлінських витрат; транспарентність податкового навантаження для фізичних і юридичних осіб – платників податків; визнане право органів місцевого самоврядування змінювати при необхідності в рамках наперед встановлених обмежень обсяг зібраних ними податків; різниця між величиною місцевих податків, зібраних різними органами місцевого самоврядування, не повинна бути великою за винятком випадків, коли це пояснюється такими чинниками, як різний рівень послуг, що надаються.

Згідно європейських стандартів, фінансове вирівнювання є однією з необхідних умов податкової децентралізації та розвитку місцевого самоврядування, яке сприяє досягненню цілей економічної стабільності, проведенню політики стійкого і збалансованого розвитку територій. Фінансове вирівнювання передбачає застосування коефіцієнтів, що відтворюють місцеві потреби у витратах.

Світовий досвід доводить, що проведення бюджетної реформи здійснюється за трьома основними напрямками: передача видаткових повноважень та відповідальності за їх виконання від центральних органів

державної влади до їх представництв на місцевому рівні, органів місцевого самоврядування. Як результат, зростає самостійність місцевих органів влади у визначенні напрямів спрямування бюджетних коштів у межах встановлених державою лімітів їх використання; перехід від планування бюджету на один рік до середньострокового та стратегічного бюджетного планування, що передбачає розроблення багаторічних бюджетів [23].

У більшості розвинутих країнах місцеві бюджети формуються за рахунок власних доходів. Основним джерелом надходжень до місцевих бюджетів країн-членів Європейського Союзу є поточні доходи. Подходні податки, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості капіталу займають переважну частину всіх податкових надходжень місцевих бюджетів. Зокрема відповідний показник у 2016 році складає в таких країнах, як: Данія – 93%, Швеція – 100%, Латвія – 81%. Найнижча частка цих податків спостерігається у Іспанії до 20%.

Вагому частку у доходній частині місцевих бюджетів європейських країн становить податок на майно. Так, у 2016 році у Франції цей показник склав 75%, Польщі – 50%. Внутрішні податки на товари і послуги складають переважну частину в таких країнах як Англія – 78,9%, Іспанія – 73,4%, відповідно в Чехії – 39,9 %, Румунії – 39,8%.

Важливо відмітити, що система фінансового вирівнювання враховуючи досвід зарубіжних країн складається з чотирьох елементів:

Вирівнювання потреб у видатках – потреби у видатках розраховуються на центральному рівні на основі низки об'єктивних критеріїв, пов'язаних з демографічними й соціальним факторами. Певний орган місцевого самоврядування або отримує дотацію, або сплачує кошти в межах схеми вирівнювання залежно від своїх потреб у видатках на одного мешканця, які можуть бути вищими або нижчими від середнього загальнонаціонального показника. За цією системою вирівнювання досягається завдяки міжвідомчим об'єднаним трансфертам. Крім того, всі органи місцевого самоврядування отримують базову дотацію. Система діє з метою досягнення лише часткового вирівнювання – від 45% на муніципальному рівні до 80% на районному рівні.

Загальні дотації – кожного року надаються загальні дотації органам місцевого самоврядування, які розподіляються, виходячи з їхньої податкової бази. Таким чином, дотація не досягає ефекту вирівнювання, а просто є частиною фінансування органів місцевого самоврядування і слугує для подолання вертикального фіскального дисбалансу.

Сума щорічної дотації з державного бюджету частково визначається виходячи із принципу розширеного підсумкового балансу, що передбачає збільшення суми дотації в разі прийняття Парламентом законопроекту, яким для органів місцевого самоврядування встановлюються нові завдання.

Разом з тим система дотаційного фінансування, методика визначення обсягу міжбюджетних трансфертів, які використовуються для забезпечення стабілізованого розподілу бюджетних коштів і ефективного розрахунку фактичного зростання витрат у зарубіжних країнах мають свої відмінності.

Частка дотацій у доходах місцевих бюджетів свідчить про фіскальну залежність органів місцевого самоврядування. Існують різні інвестиційні дотації. За певних обставин органи місцевого самоврядування можуть отримувати допомогу з фондів державного уряду, на подолання тимчасових фінансових труднощів та покриття витрат при об'єднанні.

Зокрема, у Франції протягом останніх років спостерігається тенденція до надання органам місцевого самоврядування більшої гнучкості в отриманні надходжень, але разом з тим забезпечується більш високий рівень рівномірності завдяки різноманітним компенсаціям. До основних механізмів розподілу міжбюджетних трансфертів у Франції належать: загальна дотація комунам і департаментам; фінансована дотація за рахунок податку на додану вартість; інвестиційні субсидії; загальна дотація децентралізації для компенсації нових функцій, переданих центральними органами місцевому самоврядуванню[23].

Важливо відмітити, що структура видатків місцевих бюджетів розвинутих країн та постсоціалістичних країн Західної Європи є дещо відмінною. Зокрема, в розвинутих країнах найбільша частка видатків місцевих бюджетів припадає на соціальне страхування та соціальне забезпечення. В

постсоціалістичних країнах Європи найбільша частка видатків місцевих бюджетів спрямовується на освіту. В розвинутих країнах видатки на житлово-комунальне господарство складають незначну частку тоді, як в постсоціалістичних країнах на цю статтю витрачаються значні суми коштів місцевих бюджетів. Так, частка видатків на житлово-комунальне господарство в Болгарії складає 25%, в Латвії – 18%, в Польщі – 10%. Показники частки видатків на основні публічні послуги та житлово-комунальне господарство, освіту в Україні є найнижчими, а на будівництво, соціальне забезпечення та охорону здоров'я - найвищими серед постсоціалістичних європейських країн.

Таким чином, динаміка показників, що характеризують структуру місцевих бюджетів унітарних європейських країн, засвідчує поступове наближення постсоціалістичних країн до країн-членів Європейського Союзу, що прискорює інтеграційні процеси в Європі, підвищує ефективність державного управління в нових країнах - членах ЄС. Однак темпи перетворень у постсоціалістичних країнах є різними, що дає можливість обрати орієнтири в процесі розбудови системи місцевого самоврядування та реформування місцевих бюджетів в Україні [30].

Серед місцевих податків та зборів розвинутих країн можна виділити три основні групи. Перша група – це місцеві прямі та непрямі податки, які застосовуються практично в усіх країнах та становлять основне джерело доходів місцевих бюджетів. Широко розповсюдженими прямими місцевими податками є майнові, промислові, поземельні та податки на автомобілі. У бюджетах земель Німеччини головне місце належить прямим податкам. Серед них виділяється податок на прибуток корпорацій, на майно, податок зі спадщини. Головними прибутковими джерелами провінцій Канади слугують: прибутковий податок з населення, податок на прибуток корпорацій. До місцевих непрямих податків належать податки на продаж, акцизи на бензин, тютюн, спиртні напої, споживання електрики і газу. Другу групу місцевих податків та зборів становлять податки, що стягуються як надбавки до загальнодержавних податків або як відрахування від них. Ці податки встановлюються у відсотках до державних податків, які стягуються на території

органів місцевого самоврядування. Третя група місцевих податків та зборів - це податки на видовища, собак, заняття торгівлею, володіння транспортними засобами, видачу ліцензій, гральний бізнес тощо. Як правило, частка зазначених податків і зборів у дохідній частині місцевих бюджетів незначна.

Важливим джерелом доходів місцевих бюджетів є гранти (трансфerti). Їх питома вага в доходах місцевих бюджетів різних країн становить від 20 до 40%. Гранти поділяються на два види: загального та цільового призначення. Гранти загального призначення (дотації) надаються для покриття дефіциту місцевих бюджетів. Гранти цільового призначення (субвенції) надаються органам місцевого самоврядування на фінансування певних програм чи проєктів. У Франції та Великобританії переважають дотації; у США, Японії – субвенції.

Досвід розвитку місцевих бюджетів у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою доводить, що особливості системи формування місцевих бюджетів обумовлені державним і адміністративно-територіальним устроєм, рівнем соціально-економічного розвитку, механізмами розподілу функцій та повноважень між державними органами та органами місцевого самоврядування, системою суспільних послуг, роллю громадського сектору у ресурсному забезпеченні надання цих послуг. Основне завдання удосконалення системи формування місцевих бюджетів у зазначених країнах спрямоване на забезпечення загальнодоступності та якості надання державних послуг, гарантованих громадянам законодавством незалежно від місця їх проживання. З метою досягнення позитивного впливу зовнішніх факторів на соціально-економічний розвиток країни та її регіонів в цілому проводиться бюджетна політика, яка передбачає зміну гарантованого трансферту виходячи із рівня досягнення прогнозних параметрів розвитку економіки та виконання дохідної частини державного бюджету. У випадку розвитку економіки темпами нижче прогнозованих і недовиконання плану по доходах місцевих бюджетів пропонується збільшувати розмір гарантованого трансферту, що дозволяє компенсувати втрати доходів, профінансувати витрати в повному обсязі і додатково стимулювати внутрішній попит для забезпечення економічного зростання.

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У СКЛАДІ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Програмно-цільовий метод як інструмент підвищення ефективності планування місцевих бюджетів

Бюджетна політика передбачає розробку певного плану дій, послідовність тих чи інших заходів та інструментів їх реалізації. Таким інструментом може бути програмування економічного та соціального розвитку країни та регіонів.

В умовах обмеженості та недостатності бюджетних ресурсів питання запровадження прогресивних методик економічного програмування в Україні є наразі досить актуальним. Однією з таких методик є програмно-цільовий метод (ПЦМ), використання якого сприяє підвищенню ефективності бюджетних видатків та їх зв'язку зі стратегічними цілями соціально-економічної політики.

Ідеологія використання ПЦМ-бюджетування повністю відповідає одному з основних принципів бюджетної системи України - принципу цільового використання бюджетних коштів. Цільове використання коштів місцевих бюджетів передбачає їх спрямування на цілі, що відповідають бюджетним призначенням, встановленим рішенням про місцевий бюджет; напрямам використання бюджетних коштів, визначеним у паспорті бюджетної програми або в порядку використання бюджетних коштів; бюджетним асигнуванням, у тому числі розпису бюджету, кошторису, плану використання бюджетних коштів[84].

Одним із перших кроків на шляху запровадження ПЦМ в Україні стала бюджетна реформа, розпочата з прийняттям Бюджетного кодексу у 2001 році. Впродовж років нормативно-правова та методологічна база програмно-цільового бюджетування удосконалювалась та оновлювалась. На даний час основними нормативними актами, які регулюють питання застосування ПЦМ у бюджетному процесі, є Бюджетний кодекс України, прийнятий у липні 2010 року, та Концепція застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2002 року № 538-р.

Сама ідея програмно-цільового методу, викладена у статті 20 Бюджетного кодексу, полягає в тому, щоб зосереджувати увагу не тільки на можливостях бюджету, його ресурсах, а й на тому, як найефективніше їх використати з метою отримання конкретних результатів.

Управління бюджетними коштами місцевого самоврядування значною мірою визначається порядком складання, затвердження, виконання бюджету, а також контролем за його виконанням. Застосування найкращих практик бюджетування з метою удосконалення бюджетного процесу призведе до підвищення ефективності управління бюджетом. Саме такою практикою є програмно-цільовий метод, що докорінно змінює концепцію управління місцевими бюджетами, зокрема: створює прозору та ефективну систему прийняття управлінських рішень із бюджетних питань; забезпечує цільове та обґрунтоване використання бюджетних коштів розпорядниками в умовах обмежених бюджетних ресурсів; забезпечує проведення ґрунтовного аналізу використання бюджетних коштів.

Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі – це система планування та управління бюджетними коштами в середньостроковій перспективі, спрямована на розробку та реалізацію бюджетних програм, орієнтованих на кінцевий результат, із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу.

Метою запровадження програмно-цільового методу є встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання на основі окреслених цілей і результативних показників. Програмно-цільовий підхід у бюджетному процесі передбачає формування й виконання бюджету відповідно до бюджетних програм головних розпорядників бюджетних коштів, зокрема: визначення загальної мети кожної бюджетної програми на довго- й середньостроковий періоди; цілей і завдань програми на короткостроковий період; видів і напрямів діяльності, яка забезпечує реалізацію програми. Такий підхід має ґрунтуватися на ретельному аналізі необхідних і можливих бюджетних ресурсів для фінансування програми у плановому й наступних роках та отримання від реалізації бюджетної програми

очікуваного результату. Зазначене передбачає розробку кількісних і якісних показників результативності, критеріїв оцінки й аналізу бюджетних програм щодо обсягів затрат, досягнення необхідних результатів, рівня ефективності та якості, які характеризують виконання програми та допомагають оцінити якість використання бюджетних коштів.

Методологічно розробку бюджету за програмно-цільовим методом необхідно починати з оцінки наявних ресурсів та розробки варіантів середньострокового планування з подальшим вибором найбільш реалістичного сценарію такого прогнозу. Наступним кроком має стати аналіз планування та виконання бюджету за минулий період. На основі цього в подальшому визначаються цілі, завдання, політика, стратегія і пріоритети у видатках. Наступний крок – визначення обсягу ресурсів та їх оптимальний розподіл: фактично це формування бюджету для виконання визначених програм, пріоритетів чи окремих видів діяльності головного розпорядника бюджетних коштів. В подальшому відбуваються процеси виконання бюджету відповідно до затверджених планових показників. Одним із основних елементів має стати постійний моніторинг виконання запланованих показників, відповідності фактичних показників плановим. Кроком, який завершує цикл програмно-цільового бюджетування, є проведення аудиту та оцінки виконання бюджетних показників, що дозволяє визначити ефективність бюджету та створює основу для його формування на наступні роки [84,87].

Бюджетна програма – сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Відповідно до визначеної мети бюджетної програми розпорядники коштів розробляють завдання програми. На відміну від цілей, завдання підлягають вимірюванню та кількісному визначенню. Бюджетна програма може мати декілька завдань, направлених на досягнення результату, очікуваного від впровадження програми. У такому випадку результативні показники рекомендується встановлювати для кожного завдання окремо. Бюджетні

програми місцевих бюджетів можна класифікувати в залежності від функціональних напрямів видатків, повноважень органів місцевої влади, на виконання яких розробляються програми, та джерел фінансових ресурсів, за рахунок яких програми виконуються (Додаток А).

Відповідно до мети застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі, основоположними елементами цього методу, які притаманні йому і відрізняють від традиційного методу бюджетування, є результативні показники бюджетної програми. Методологія бюджетного процесу на засадах програмно-цільового методу передбачає використання результативних показників бюджетних програм на всіх його стадіях: при складанні та виконанні бюджетів, контролі за використанням бюджетних коштів. Результативні показники виконання бюджетних програм – це статистичні індикатори, що демонструють успішність виконання програми, обов'язково мають бути вимірними або піддаватися кількісному визначенню. Вони дозволяють оцінити соціально важливий ефект від здійснення програми, який є основною ціллю її реалізації, мають корелювати зі стратегічною метою діяльності установи та бюджетними програмами, цілями, завданнями, що виконуються у межах цієї місії.

У міжнародній практиці для оцінки програми та визначення її кінцевої результативності використовують декілька типів показників: затрат, продукту, ефективності, якості, робочого навантаження, корисності тощо. Вітчизняний досвід передбачає застосування перших чотирьох груп показників.

Важливим кроком на шляху запровадження методологічних засад визначення результативних показників бюджетних програм є розробка відповідних положень щодо визначення орієнтованого переліку результативних показників, затверджених наказом Міністерства фінансів України «Про результативні показники бюджетної програми» від 10.12.2010 року № 1536.

Підводячи підсумки проведеного вище дослідження, можна узагальнити основні принципи ПЦМ, які зводяться до наступного:

- підвищення рівня прозорості та ефективності використання бюджетних коштів;

- посилення відповідальності розпорядників бюджетних коштів за досягнення кінцевих результатів та контролю за ефективністю здійснених видатків;
- планування видатків місцевих бюджетів на наступний бюджетний період із урахуванням соціально-економічних результатів, отриманих внаслідок реалізації бюджетних програм у попередньому періоді;
- формування бюджетних програм на основі пріоритетів державної та регіональної політики, стратегічних планів розвитку територій та галузей економіки на середньо- та довгострокову перспективу.

Програмно-цільовий метод є дієвим інструментом управління економічним і соціальним розвитком адміністративно-територіальних одиниць. Переваги його використання характеризуються наступними особливостями: забезпечення прозорості бюджетного процесу, здійснення оцінки діяльності його учасників; підвищення якості бюджетної політики, ефективності розподілу і використання бюджетних коштів; індикативний характер програм, терміни реалізації яких прямо залежать від забезпеченості необхідними матеріальними ресурсами; забезпечення єдності методологічних і методичних підходів до рішення цілей та завдань соціально-економічного розвитку; здатність концентрувати обмежені матеріальні та фінансові ресурси на вирішенні принципових питань перспективного розвитку територій, від яких залежить поступальний розвиток економіки і зростання життєвого рівня населення[86,87].

Сучасний етап можна охарактеризувати лише як формальний перехід до ПЦМ складання бюджету, коли існуюча форма підготовки бюджетних запитів та інших документів здійснюється за новими стандартами, а зміст роботи щодо їх використання ще не набув принципових змін.

Враховуючи принципи програмно-цільового методу, бюджетні програми повинні формуватись на перспективу відповідно до цілей і завдань фінансово-економічної політики адміністративно-територіальних одиниць. З огляду на зазначене, впровадження програмно-цільового методу в місцевих бюджетах пов'язане з використанням таких його елементів, як середньострокове та стратегічне бюджетне планування.

2.2. Аналіз формування та виконання дохідної частини місцевих бюджетів

Фінансовою основою місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів, що формуються за рахунок власних джерел та закріплених загальнодержавних податків, зборів і обов'язкових платежів. Обґрунтована із застосуванням ефективних економічних методів величина доходів визначає, в свою чергу, і формування видатків та пов'язаного з ними дефіциту бюджету.

Впровадження реформи децентралізації, яка ґрунтується на базі "Стратегії-2020" президента України, "Концепції реформи місцевого самоврядування" та Закону України "Про добровільне об'єднання територіальних громад", інших законодавчих актів, передбачає досягнення оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципами субсидіарності та децентралізації при стабільних джерелах доходів для їх реалізації, раціональне використання накопиченого потенціалу і досягнення фінансової спроможності регіонів.

Розглянемо, яку частку займають доходи місцевих бюджетів у структурі доходів Зведеного бюджету України до і після децентралізації, яка розпочалася з кінця 2014 року (Додаток Б, рис. 2.1).

Рис. 2.1 Структура доходів Зведеного бюджету України, %

Джерело: складено автором за [Статистичний щорічник України]

Аналізуючи дані, бачимо, що частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України була найбільшою у 2013 році – 23,8%. Проте у 2014 році почалися зміни, зокрема процес децентралізації, тому в 2015-му перші

зрушення були очевидними лише самим реформаторам (були внесені зміни до Бюджетного кодексу України і Податкового кодексу України), ось чому частка місцевих бюджетів зменшилася до 18,5%. Упродовж 2012-2016 рр. частка доходів місцевих бюджетів у структурі не перевищувала 24%. Але у 2016-му змiни стали відчутними для широкого кола, тому саме з 2016-го р. почався стрімкий ріст частки місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України.

Незважаючи на те, що частка доходів місцевих бюджетів у 2015 р. була найнижчою, у абсолютній величині вона збільшилась і складала 120480,2 млн., грн., що на 19666,4 млн., грн. більше, ніж у 2012 р. У 2017 р. вони збільшилися на 128677,34 млн. грн. у порівнянні з 2012 р. Збільшення відбулося зарахунок збільшення податкових надходжень.

Для більш детального розуміння вищезазначеного проведемо аналіз доходів місцевого бюджету Полонської ОТГ за 2016-2017 рр.

Виконання дохідної частини місцевого бюджету Полонської ОТГ характеризують дані, наведені у Додатку В.

До загального та спеціального фонду міського бюджету Полонської ОТГ (з урахування міжбюджетних трансфертів) у 2017 році надійшло 187 612,3 тис. грн., що на 25,1 %, або на 37,6 тис. грн., більше за відповідний показник минулого року. Без урахування міжбюджетних трансфертів надійшло 70085,6 тис. грн., що на 20 117,4 тис. грн, або на 40,26 %, більше, ніж у 2016 році. Річний план доходів, затверджений місцевими радами, виконано на 116,8 %.

Хоча річний план доходів був перевиконаний на 16,8%, а частка офіційних трансфертів у доходах місцевого бюджету Полонської ОТГ є високою в умовах децентралізації, яка передбачає забезпечення фінансової незалежності (спроможності) органів місцевого самоврядування. Тому, влучною є думка В.О. Онищенко, який зазначає, що критерієм ефективності функціонування бюджетно-податкового механізму є досягнення раціонального балансу між власними коштами місцевих бюджетів і трансфертами, що надаються з державного бюджету.

Розглянемо динаміку виконання дохідної частини місцевого бюджету Полонської ОТГ 2016-2017 рр., млн. грн. (рис.2.2).

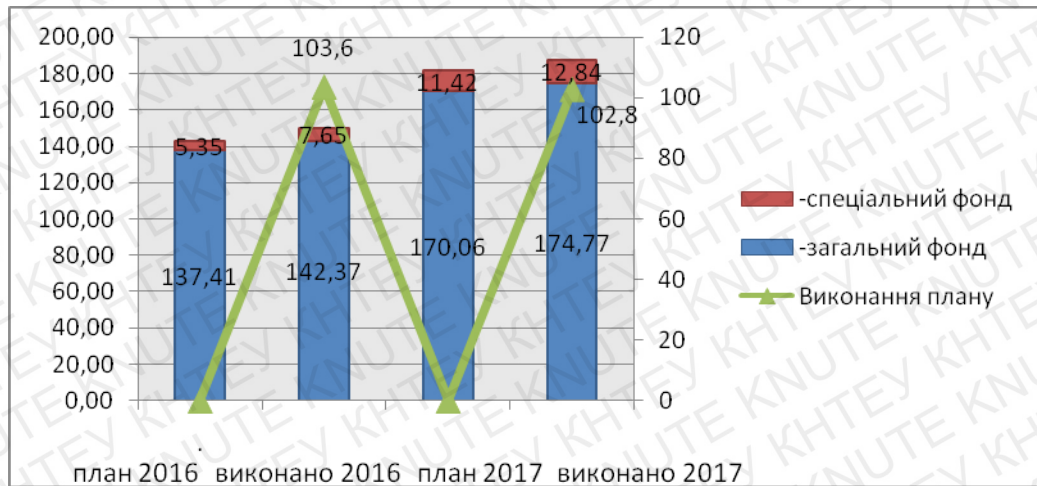

Рис. 2.2 Динаміка виконання дохідної частини місцевого бюджету Полонської ОТГ 2016-2017 рр, млн. .грн.

Джерело: складено автором за [Звіт про виконання міського бюджету]

Виконання загального фонду бюджету громади по доходах у 2016 році (з врахуванням міжбюджетних трансфертів) склало 142373,6 тис. грн., що становить 103,6% до затверджених розписом показників з урахуванням внесених змін. Виконання спеціального фонду бюджету громади по доходах у 2016 році склало 7646,7 тис. грн. (з врахуванням міжбюджетних трансфертів), що становить 143,1 % до затверджених розписом показників з урахуванням внесених змін.

Виконання загального фонду міського бюджету по доходах за 2017рік (з врахуванням міжбюджетних трансфертів) склало 174769,0 тис. грн. при річному плані із врахуванням внесених змін 170060,4 тис. грн., що становить 102,8 % до затверджених річних показників з урахуванням внесених змін. Виконання спеціального фонду міського бюджету по доходах за 2017рік склало 12843,3 тис. грн. при річному плані із врахуванням внесених змін 11417,6 тис. грн. (з врахуванням міжбюджетних трансфертів), що становить 112,5 % до затверджених річних призначень.

Також доцільно буде розглянути детальну структуру доходів до загального та до спеціального фондів міського бюджету Полонської ОТГ 2016-2017рр. (без врахування міжбюджетних трансфертів), що виконана на основі звітів, опублікованих Полонською міською радою ОТГ протягом 2016-2017 років (Додаток Г, Додаток Д).

У структурі доходів загального фонду Полонського міського бюджету найбільшу частку становлять податкові надходження, а у структурі доходів спеціального фонду - власні надходження бюджетних установ. З наведеного очевидно, що доходи місцевих бюджетів у частині загальнодержавних податків і зборів є величиною, на яку місцева влада не має безпосереднього впливу. Мається на увазі, що елементи податків і зборів (ставка, податкові пільги тощо) та пропорції розподілу надходжень закріплені централізовано. Однак заходи опосередкованого впливу на місцевому рівні здатні забезпечити зростання доходів місцевих бюджетів в цілому. Тому ми і бачимо такий стрімкий ріст податкових надходжень у 2017р. до 64 821,90 тис.грн. завдяки створенню робочих місць, підвищення інвестиційної привабливості території, контролю використання природних ресурсів.

Податок на доходи фізичних осіб (до громади надходить 60% від суми сплати), попри переспрямування його значної частки до державного бюджету, продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом джерела дохідної частини бюджету громади у 2017р. – 58 % (рис.2.3.)

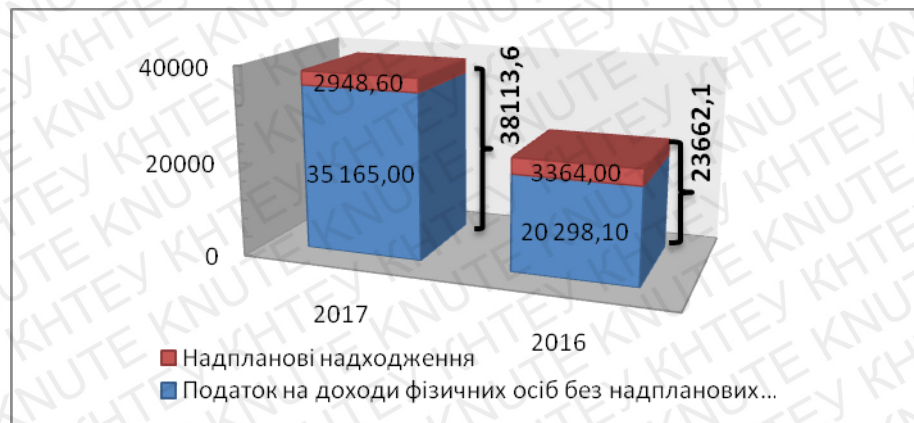

Рис. 2.3. Динаміка надходжень податку на доходи фізичних осіб 2016-2017 рр., тис.грн.

Джерело: складено автором за [Звіт про виконання міського бюджету]

За 2016 рік поступило доходів в сумі 23662,1 тис.грн., що становить 116,7% до планових річних призначень із врахуванням внесених змін, надпланові надходження склали 3364 тис.грн. До фактичних надходжень 2015 року (у співставних умовах) має місце приріст на 57,5%.

Значне перевиконання та ріст у 2016 році зумовлено підвищенням ставки оподаткування (з 15% до 18%) та значним збільшенням фонду оплати праці окремих підприємств та установ. Також на ріст надходжень зазначеного податку вплинуло збільшення орендарями земельних часток (паїв) у 2016 році розміру відсотка орендної плати. Так, у 2016 році сплачено податку на доходи фізичних осіб від надання в оренду земельних часток (паїв) в сумі 7709,7 тис.грн., що на 3789,5 тис.грн. більше надходжень за 2015 рік (з них до бюджету громади 2273,7 тис.грн.).

Протягом 2017 року до загального фонду бюджету громади надійшло податку на доходи фізичних осіб в сумі 38113,6 тис.грн., що становить 108,4% до планових призначень на звітний період. Надпланові надходження склали 2948,6 тис.грн. До фактичних надходжень минулого року має місце приріст на 61,1% або надходження збільшилися на 14451,5 тис.грн.

Перевиконання затверджених показників та значний ріст до минулого року, в основному, зумовлено збільшенням розміру мінімальної заробітної плати і, відповідно, фонду оплати праці платників. Крім того, у звітному періоді значно збільшилися нарахування податку на доходи фізичних осіб від надання в оренду земельних часток (паїв), що зумовлено підвищенням окремими орендарями розміру відсотку від грошової оцінки орендної плати.

Оскільки, на даний момент найбільші надходження до місцевого бюджету дає ПДФО, то місцева влада повинна працювати зі своїми платниками податків, тому що співпраця з місцевим бізнесом, перереєстрація більшості підприємців, які здійснюють свою діяльність на території громади є прямим шляхом для наповнення бюджету громади. Тому актуальним є створення мотивації для тих підприємств, що працюють на території громади, але зареєстровані в іншому місці. Адже поррахувавши кількість робочих місць та їхні заробітні плати, а також те, що 60% податків на доходи фізичних осіб будуть осідати в місцевій громаді, варто розуміти, що це великі кошти. З ними можна йти і розвивати територію не лише власного населеного пункту, але й ті території, що долучаться безпосередньо до громади.

Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (до бюджету громади надходить 100%) (Додаток Е).

У 2016 році надходження склали 104,0 тис.грн., що становить 112,5% затвердженого річного обсягу. До фактичного обсягу поступлень 2015 року має місце приріст на 30,7%, або на 24,4 тис.грн. Надходження 2017 році склали 49,6 тис.грн., що становить 151,7% затвердженого річного обсягу із врахуванням внесених сесіями змін, надпланово отримано 16,9 тис.грн. Незважаючи на те, що до надходжень 2016 року має місце спад на 52,3%, поступило менше на 54,4 тис.грн (це зумовлено зменшенням площі вирубки), лісівники Полонщини продовжують спільно з ОТГ працювати на розбудову територіальної громади. Лісогосподарські підприємства є одними з найбільших наповнювачів місцевого бюджету, сприяють розбудові соціальної інфраструктури, створенню нових робочих місць. У липні 2018 році відбулися зміни, які внесені до п.1 та п.3 ст.273 Податкового кодексу України, введено ще один податок на всі лісові землі, залишивши при цьому рентну плату. Фактично це є подвійне оподаткування. Адже за попередньою системою оподаткування справлявся податок за лісові землі, як складова рентної плати.

Це є негативним явищем, адже економічні розрахунки по лісогосподарських підприємствах ОТГ показують, що встановлення ставки податку на лісові землі у розмірі більше ніж 0,1% призведе до катастрофічних наслідків для фінансово-економічного стану підприємств. Ми вважаємо, що це прихований спосіб знищення лісового господарства шляхом загнання підприємств галузі до фіскальної ями та завдання непоправної шкоди економіці Полонської ОТГ і загалом державі.

У 2015 році запроваджено таке джерело надходжень місцевих бюджетів, як акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів (до бюджету громади надходить 100%) (Додаток Є).

У 2016 році надходження за звітний період склали 4481,4 тис.грн., що становить 107,1% затверджених річних призначень (із врахуванням внесених змін). В порівнянні із фактичними надходженнями 2015 року має місце приріст на 88,7%, або на 2106,1 тис.грн.. У 2017 році надходження склали 5111,0

тис.грн, що становить 105,4% затверджених річних призначень із врахуванням внесених сесіями змін. До фактичних надходжень 2016 року має місце приріст на 14% або надходження збільшилися на 629,0,6 тис.грн, що зумовлено змінами, внесеними в законодавство в частині сплати акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі пального. Кошти, які сьогодні місцева громада отримує у своє розпорядження від сплати роздрібного акцизу, стали невід'ємною частиною забезпечення її самодостатності. При цьому надходження роздрібного акцизного податку напряму залежить від позиції органу місцевої влади щодо легалізації бізнесу, прозорого та легального обігу таких високоліквідних товарів як алкогольні напої, тютюнові вироби та паливно-мастильні матеріали. Тому, для того, щоб акцизний податок з роздрібного продажу продовжував бути важливою складовою у доходах скарбниці територіальної громади потрібно, щоб першорядну роль відігравала активна позиція керівників та представників громади, а також його прозоре та якісне адміністрування.

Щодо місцевих податків та зборів, то основним за обсягом джерелом місцевих податків є платежі за використання землі - плата за землю (до бюджету громади надходить 100 %). Станом на 01.01.2017 року до бюджету громади поступило 7469,3 тис.грн., що становить 108,0% до затверджених річних призначень із врахуванням внесених сесіями ради змін, надпланові надходження склали 552,3 тис.грн.

Ми вважаємо, для того, щоб збільшити надходження такого місцевого податку як плата за землю, варто було б змінити і нормативно-грошову оцінку землі. Для цього потрібно розробити та затвердили генплан, змінити межі населеного пункту – ввести всю територію сільської ради. І тоді по прогнозах за один рік із 8394,1 тисяч гривень (це плата за користування землею) можна отримати 18 359,6 тис. гривень, а також при цьому понизити ставку орендної плати для мотивації підприємств.

П'ятий рік поспіль продовжується зростання обсягів надходжень єдиного податку(до бюджету громади надходить 100%). Протягом 2017 року надійшло 12088,2 тис.грн., що складає 107,8% затверджених призначень на звітний

період. В порівнянні із фактичними поступленнями 2016 року має місце ріст 135,1%, або поступлення збільшилися на 3142,0 тис.грн. Причиною збільшення обсягу цих надходжень стало віднесення до платників єдиного податку сільськогосподарських товаровиробників, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 %. Аналогом цього компонента у попередні періоди був фіксований сільськогосподарський податок.

Система платного природокористування повинна економічно стимулювати природоохоронну діяльність підприємств і забезпечувати формування централізованих джерел охорони та відтворення природних ресурсів. Тому наступним за вагомістю та за питомою часткою в бюджеті є екологічний податок (до бюджету громади надходить 25 відсотків). Протягом звітнього періоду поступлення склали 41,6 тис.грн., що становить 102,7% затверджених призначень на звітний період. В порівнянні із фактичними поступленнями 2016 року має місце спад на 20,3%, або поступило менше на 10,6 тис.грн. Зменшення надходжень по екологічному податку до 2016 року відбулося в зв'язку з тим, що у звітному році відсутня сплата по Полонському підприємству теплових мереж (заборгованість по даному суб'єкту господарської діяльності на звітну дату складає 28,8 тис.грн.). Існування екологічного податку зумовлено необхідністю часткової компенсації негативного впливу на природу різного роду шкідливих та небезпечних факторів, що виникають у процесі господарської діяльності суб'єктів. У зв'язку з тим, що такий вплив є об'єктивно неминучим, передбачено економічне стимулювання суб'єктів господарювання до скорочення забруднення навколишнього середовища.

Отже, фінансова децентралізація є однією з найуспішніших реформ, що має досить ефективне впровадження в Україні та позитивно впливає на наповнення дохідної частини місцевих бюджетів. Полонська ОТГ повністю свідомо тої відповідальності, що виникає разом із потужним ресурсом, який отримало місцеве самоврядування, тому веде ефективне управління податковими надходженнями, яке впливає на власні доходи ОТГ.

2.3. Оцінка планування та виконання видаткової частини місцевих бюджетів

Видатки місцевих бюджетів відображають функції і завдання місцевого самоврядування, рівень і напрям суспільногрозвитку. Бюджетна політика останніх років яскраво демонструє збільшення ролі місцевих бюджетів у суспільному житті населення.

Розглянемо, яку частку займають видатки місцевих бюджетів у структурі видатків Зведеного бюджету України 2012-2017рр. (рис.2.8.)

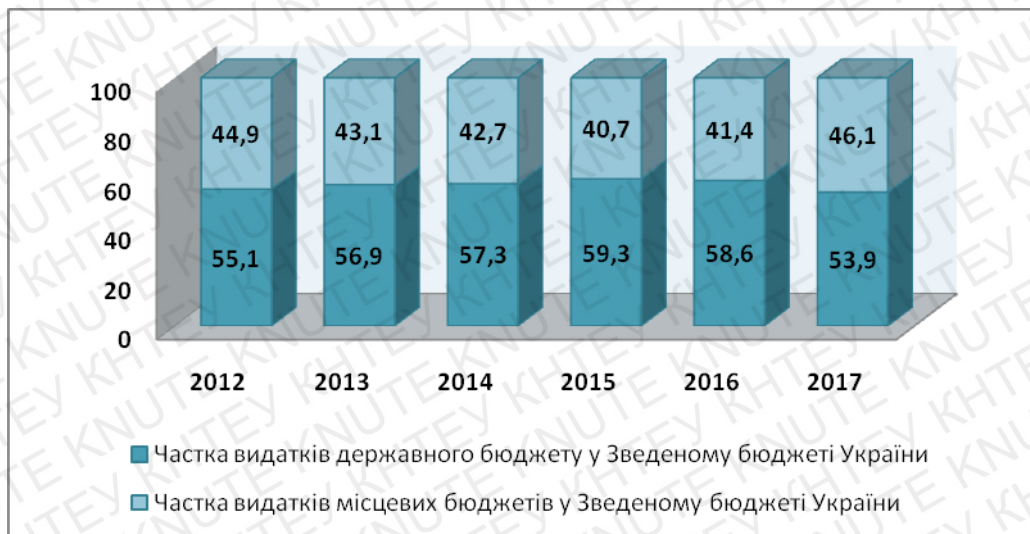

Рис. 2.8. Структура видатків Зведеного бюджету України 2012-2017рр., %

Джерело: складено автором за [Статистичний щорічник України]

Кардинальні зміни в структурі видатків як державного, так і місцевих бюджетів відсутні. Проте протягом 2012–2017 рр. все ж відбуваються певні коливання в питомій вазі функцій місцевих органів влади. Частка видатків місцевих бюджетів у структурі видатків Зведеного бюджету України у 2017 р. складала 46,1 %, що на 1,2 % більше ніж у 2012р. Це пояснюється щорічно ухваленими законами про державний бюджет, яким і визначаються пріоритетні напрями фінансування та вид бюджету (державний або місцеві), з якого будуть виділятися кошти, що впливає на загальну тенденцію видатків у розрізі основних функцій державних та місцевих органів влади.

Динаміка видатків місцевих бюджетів в Україні має тенденцію до збільшення (рис.2.9).

Рис. 2.9. Динаміка місцевих видатків Зведеного бюджету України 2012-2017рр., млрд.грн.

Джерело: складено автором за [Статистичний щорічник України]

З огляду на розширення з 2015 року повноважень органів місцевого самоврядування в 2017 році порівняно з 2016 роком зросли видатки на 144,86 млрд.грн., а порівняно з 2012р. на 269,97млрд.грн. Тобто темп росту видатків стабільно зростає, адже бюджетна політика останніх років яскраво демонструє збільшення ролі місцевих бюджетів у суспільному житті населення. Так, динаміка видатків державного бюджету почала сповільнюватися з 2015 року (коли набирали чинності законодавчі акти з питань бюджетної децентралізації). У випадку з місцевими бюджетами, навпаки, темп росту видатків стабільно зростає з 2015р. Розглянемо зміни у структурі видатків місцевих бюджетів України (Додаток Ж).

Основне призначення місцевого бюджету найбільш яскраво проявляється у складі та структурі видатків. Так за підсумками 2012– 2017 років структура видатків місцевих бюджетів свідчить про його переважно соціальну спрямованість:

- соціальний захист і соціальне забезпечення - на ці цілі в поточному періоді було витрачено 141,2 млрд.грн., що майже в 2,8 разів більше, ніж у 2012 році;
- на освіту - фінансування освітніх закладів зросло в 1,9 рази: з 71,3 млрд.грн. до 136,6 млрд.грн.;
- на охорону здоров'я;

- економічну діяльність, що є одним з найбільших обсягів зростання, у понад 4,3 разів (з 12,9 млрд.грн. до 55,9 млрд.грн.).

Також за досліджуваний період видатки на оборону збільшилися майже в 12 разів, а саме у 2012 році вони були 1,2 млн. грн., а у 2017р.-14,2 млн.грн.

Для більш детального розуміння вищезазначеного проведемо аналіз видатків місцевого бюджету Полонської ОТГ за 2016-2017 рр.

Виконання місцевого бюджету за видатками характеризують дані, наведені у Додатку 3.

Загалом обсяг видатків місцевого бюджету за 2017 рік склав 197 223,8 тис. грн., що на 46,9 % перевищує показник 2016 року. Рівень виконання планових показників, затверджених міською радою ОТГ на 2017 рік з урахуванням внесених змін, становив 94,8 %, при цьому за видатками загального фонду – 99,6 %, спеціального фонду – 89,9 %. Видатки загального фонду міського бюджету за 2016 рік становлять 107 697,9 тис. грн. або 98,6 % до затверджених сесією міської ради з урахуванням змін на 2016 рік, а спеціального 26 595,3 тис. грн. або 68,5 % відповідно.

При фінансуванні головних розпорядників коштів міського бюджету у 2017 році в першочерговому порядку фінансувались видатки по захищених статтях витрат, визначених рішенням 20-ї позачергової сесії Полонської міської ради I скликання від 26.12.2016 р. №7 «Про міський бюджет на 2017 рік».

Видатки загального фонду за 2017 рік в розрізі головних розпорядників коштів міського бюджету включають видатки (Додаток II):

- Виконавчого комітету Полонської міської ради ОТГ;
- Відділу освіти, молоді та спорту виконавчого комітету Полонської міської ради ОТГ;
- Відділу культури та туризму виконавчого комітету Полонської міської ради ОТГ;

Видатки за 2017 рік в розрізі головних розпорядників коштів міського бюджету за Виконавчим комітетом Полонської міської ради ОТГ включають в себе різні видатки (Додаток I).

-видатки на утримання органів місцевого самоврядування по загальному фонду затверджені з урахуванням змін в сумі 10993,5 тис. грн., видатки склали 10974,7 тис. грн., що становить 99,8% до уточнених планових призначень. Видатки на оплату праці з нарахуванням профінансовані в сумі 9922,1 тис. грн., що становить 100% до річних планових бюджетних призначень;

-видатки на забезпечення соціальними послугами за місцем проживання громадян, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю передбачені в сумі 3832,4 тис. грн., видатки проведені в сумі 3832,0 тис. грн., що становить 100% до уточнених річних призначень. Видатки на оплату праці з нарахуванням профінансовані в сумі 3728,4 тис. грн., що становить 100,0% до планових призначень.

- видатки на організацію та проведення громадських робіт проведені в сумі 45,3 тис. грн. при уточненому річному плані 45,5 тис. грн., що становить 100 % до уточнених планових призначень;

- на інші видатки на соціальний захист населення передбачені планові видатки в сумі 357,7 тис. грн..

-видатки на благоустрій міста та населених пунктів Полонської ОТГ передбачено в сумі 3993,1 тис. грн., видатки проведені на суму 3907,7 тис. грн., що становить 97,9%до уточнених річних призначень (Програма соціально-економічного розвитку Полонської ОТГ на 2017 рік).

Підвищення ефективності видатків місцевого бюджету Полонської ОТГ має включати: моніторингрезультативності видатків, підвищення якості оперативного управління фінансовими ресурсами,недопущення фактів неефективного використання бюджетних коштів, забезпечення своєчасногофінансування видатків, пошук шляхів посилення соціальної, стимулюючої та регулюючої ролі податків.

Таким чином, від ефективності побудованої системи формування та використання коштів місцевого бюджету залежить ефективність функціонування усієї бюджетної системи, успішне здійсненняфінансової політики а, відповідно, це забезпечує прогресивний соціально-економічний розвиток країни та сприяє гармонізації інтересів держави.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

3.1. Пріоритети бюджетної політики щодо зміцнення фінансового забезпечення місцевого самоврядування

Першим позитивним кроком у напрямі реформування місцевих бюджетів та приведення вітчизняного законодавства до європейських та світових норм стала ратифікація Верховною Радою України Європейської хартії місцевого самоврядування. Хартія зобов'язує держави закріпити у внутрішньому законодавстві і застосовувати на практиці сукупність юридичних норм, що гарантують політичну, адміністративну та фінансову незалежність муніципальних утворень. Вона також встановлює необхідність конституційного регулювання автономії місцевого самоврядування.

Крім того, Хартія є першим юридичним документом, що гарантує дотримання принципу субсидіарності державами — членами Ради Європи. Таким чином, місцева влада повинна здійснювати управління і контролювати значну частину публічних зобов'язань в інтересах місцевого населення і під своєю відповідальністю. Відповідно до принципу субсидіарності, Хартія передбачає, що публічні зобов'язання повинні реалізовуватися на найбільш близькому до населення рівні, і повинні відноситися до вищого адміністративного рівня тільки в тому випадку, якщо вирішення таких завдань силами місцевих адміністрацій є неефективним або неможливим. Принципи Хартії застосовуються до всіх видів органів місцевого самоврядування. Стаття 9 Хартії встановлює вісім базових принципів фінансової незалежності місцевої влади (Додаток І).

Таким чином, ратифікувавши Європейську хартію місцевого самоврядування Україна взяла на себе зобов'язання розробляти подальше фінансове законодавство з врахуванням вищезазначених принципів формування та використання місцевих фінансових ресурсів згідно з європейськими принципами демократизації, децентралізації та фінансової автономії місцевих органів влади.

Наступним позитивним кроком у цьому напрямі стало прийняття Кабінетом Міністрів України Концепції реформування місцевих бюджетів, її метою оголошено зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування, посилення впливу системи формування місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток і поліпшення добробуту громадян [54,55].

Необхідність проведення реформи у сфері місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин та, відповідно, і поява концепції їх реформування, обумовлені наступними проблемами: широкий перелік задекларованих державою соціальних зобов'язань; нерівномірність темпів соціально-економічного розвитку регіонів; недостатній обсяг дохідної частини місцевих бюджетів; високий рівень дотаційності місцевих бюджетів; потреба в удосконаленні системи прогнозування доходів та видатків місцевих бюджетів на наступний бюджетний період і розробленні прогнозу середньострокових показників місцевих бюджетів.

Основні положення Концепції передбачали, що реформування місцевих бюджетів, зокрема зміцнення фінансової основи органів місцевої влади та місцевого самоврядування і розмежування видаткових повноважень органів місцевої влади та місцевого самоврядування, повинне відбуватися поетапно з урахуванням суспільно-політичних та соціально-економічних умов із збереженням збалансованості бюджетної системи в цілому і у взаємозв'язку з проведенням реформ в галузях бюджетної сфери та інших сферах діяльності.

Відповідно до Концепції зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування, передбачає: посилення заінтересованості органів місцевого самоврядування у підвищенні рівня власних доходів шляхом стимулювання збільшення обсягів виробництва, валової доданої вартості, обсягу інвестицій та рівня доходів населення відповідно до інноваційного напрямку економічного розвитку; щорічне збільшення питомої ваги загального фонду місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України на декілька відсоткових пунктів; підвищення рівня самодостатності місцевих бюджетів шляхом удосконалення податкового законодавства відповідно до напрямів реформування податкової системи, зокрема системи місцевих податків і зборів та механізму здійснення

зарахування податку з доходів фізичних осіб; оптимальний розподіл податків і зборів (обов'язкових платежів) між державним та місцевими бюджетами, передача окремих джерел доходів місцевим бюджетам (частина податку на прибуток, збір за спеціальне водокористування, плата за видачу ліцензій та інших); перерозподіл доходів між місцевими бюджетами та перегляд складу доходів, які враховуються та не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів (податок з доходів фізичних осіб, плата за землю тощо).

Підвищення ефективності процесу формування видаткової частини місцевих бюджетів, децентралізації управління бюджетними коштами передбачено шляхом: чіткого розмежування на законодавчому рівні видатків на виконання делегованих державою і власних повноважень органів місцевого самоврядування; конкретизації видаткових повноважень місцевих бюджетів у галузях бюджетної сфери (окремі видатки на забезпечення функціонування закладів освіти, охорони здоров'я, культури і мистецтва, соціального захисту та здійснення заходів у відповідних сферах); перерозподілу видатків між державним та місцевими бюджетами; перегляду складу видатків місцевих бюджетів, які враховуються та не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів; завершенню формування бази Єдиного державного автоматизованого реєстру осіб, які мають право на пільги, для отримання детальної інформації про таких осіб (у тому числі членів їх сімей, що мають право на пільги), перелік пільг, якими вони користуються чи мають на них право, та розмір пільг [76].

Удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин було передбачено шляхом: удосконалення методики обчислення видатків місцевих бюджетів, які враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, у результаті перегляду існуючих і введення нових коригуючих коефіцієнтів з метою врахування особливостей адміністративно-територіальних одиниць та методики обчислення обсягів субвенцій соціального характеру з державного бюджету місцевим бюджетам; передбачення у державному бюджеті коштів для місцевих бюджетів на зменшення диференціації у

забезпеченні місцевих бюджетів коштами для виконання делегованих повноважень; запровадження нового механізму формування місцевих бюджетів шляхом передачі на договірних засадах повноважень відповідних рад щодо складання та виконання бюджетів територіальних громад сіл, селищ і міст районного значення, в яких питома вага дотації вирівнювання на плановий бюджетний період становить понад 70 відсотків обсягу загального фонду відповідного бюджету, відповідній райдержадміністрації (міському виконавчому комітету); посилення стимулювання органів місцевого самоврядування до нарощування дохідної бази, для чого необхідно: здійснити обчислення додаткового фінансового ресурсу, який залишається у розпорядженні місцевих бюджетів, з урахуванням стану виконання прогнозного обсягу доходів, які враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів, за три останніх звітних періоди; спрямувати частину коштів від збільшення надходжень до державного бюджету на соціально-економічний розвиток регіонів, що забезпечили таке збільшення.

Вагомим завданням Концепції було запровадження планування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу, для чого передбачено: конкретизувати цілі, завдання, види планування, перелік показників; визначити порядок взаємодії всіх учасників процесу середньострокового бюджетного планування; забезпечити врахування показників, передбачених програмами соціально-економічного розвитку на середньострокову перспективу, під час середньострокового планування; урегулювати процедуру врахування показників розвитку місцевих бюджетів на середньострокову перспективу під час підготовки проекту Державного бюджету України на відповідний рік, проведення моніторингу їх виконання з подальшим коригуванням зазначених показників; розробити теоретико-методологічні засади програмно-цільового методу планування видатків місцевих бюджетів на середньострокову перспективу; провести експеримент із запровадження елементів програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів в окремих регіонах; розробити програмні класифікації видатків і кредитування місцевих бюджетів; скласти типовий перелік бюджетних програм та показників їх

виконання органами місцевого самоврядування у частині делегованих повноважень.

Завдання посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів передбачали: удосконалення порядку та умов надання субвенцій для реалізації інвестиційних проектів і визначення єдиного підходу до розподілу фінансового ресурсу держави з цією метою, системи моніторингу та аналізу використання таких субвенцій; надання субвенцій для реалізації інвестиційних проектів на засадах конкурентності та фінансової участі місцевих бюджетів у їх реалізації з урахуванням наступних критеріїв: економічна ефективність досягнення цілей проекту із залученням мінімального обсягу бюджетних коштів для його реалізації; спрямованість субвенцій на створення, приріст чи оновлення основних фондів комунальної форми власності; забезпечення інвестиційних програм, строк виконання яких перевищує бюджетний період, необхідними коштами з державного та місцевих бюджетів для завершення їх виконання; програмний підхід до здійснення видатків для реалізації інвестиційних проектів згідно із затвердженими програмами соціально-економічного розвитку відповідної адміністративно-територіальної одиниці; удосконалення процедури здійснення запозичень до місцевих бюджетів з метою забезпечення ефективності механізму фінансування органами місцевого самоврядування пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку [54].

Кроками до підвищення ефективності управління коштами місцевих бюджетів та посилення контролю і відповідальності за дотриманням бюджетного законодавства були визначені наступні: надання органам місцевого самоврядування методичної та консультативної допомоги з питань реформування місцевих бюджетів; удосконалення процедури фінансового контролю за дотриманням бюджетного законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу його учасниками відповідно до повноважень, визначених законодавством; запровадження механізму моніторингу та оцінки ефективності здійснення органами місцевого самоврядування їх повноважень, підвищення відповідальності за здійснення таких повноважень; запровадження системи

щорічної рейтингової оцінки результатів роботи органів місцевого самоврядування з управління бюджетними коштами.

Забезпечення прозорості процесу формування та виконання місцевих бюджетів передбачено шляхом: надання прозорої інформації про порядок складання бюджетів усіх рівнів, фінансовий стан органів місцевого самоврядування, підготовленої на основі єдиної методики збору, обробки та надання інформації; визначення порядку збору та узагальнення інформації, яка характеризує стан і якість управління коштами місцевих бюджетів; удосконалення інформаційно-статистичної бази соціально-економічних показників розвитку регіонів; запровадження публічного обговорення щорічних звітів про виконання місцевих бюджетів органами місцевого самоврядування; запровадження міжнародних стандартів фінансової і статистичної звітності для проведення незалежної фінансової експертизи та зовнішнього аудиту на місцевому рівні.

Згідно програмних документів уряду підвищення доходів місцевих бюджетів передбачало виконання наступних кроків: перерозподіл доходів між державним і місцевими бюджетами, а саме передання на місцевий рівень таких додаткових доходів: плата за ліцензії й сертифікати, державну реєстрацію; плата за використання природних ресурсів; плата за надані в оренду ставки, що перебувають у басейнах рік загальнодержавного значення; збільшення доходів, що не враховуються при розрахунках міжбюджетних трансфертів, шляхом включення до їх списку: плати за землю в повному обсязі; адміністративних штрафів; плати за торговий патент на проведення деяких видів підприємницької діяльності.

Підвищення інвестицій та оновлення інфраструктури на місцях передбачило здійснення таких кроків: створення основних законодавчих принципів і критеріїв розподілу інвестиційних субвенцій; запровадження стандартних процедур конкурсного відбору проектів, що мають реалізовуватися за рахунок бюджетних коштів; спрощення доступу місцевих бюджетів до кредитних ресурсів (удосконалення законодавчої бази, що регулює питання залучення коштів місцевими органами влади); зарахування до

місцевого бюджету розвитку частини податку на прибуток підприємств (крім комунальних та державних підприємств) і частини податку з доходів фізичних осіб; збільшення власних доходів місцевих бюджетів шляхом реформування місцевих податків і зборів, запровадження податку на майно.

Визначено, що місцеві ради обов'язково установлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю). Місцеві ради в межах повноважень, визначених Податковим Кодексом, вирішують питання щодо встановлення податку на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору.

Разом з тим, важливо відмітити, що за своїм соціально-економічним значенням місцеві податки і збори на даний час не займають провідного місця в системі місцевих бюджетів, що певною мірою не відповідає принципу справедливості, закріпленого в ст.95 Конституції України: адже головна частина доходів місцевих бюджетів складається не із власних джерел. Місцеві податки і збори становлять декілька відсотків від суми всіх доходів місцевих бюджетів, тоді як в розвинутих країнах 30-70 %.

Процеси децентралізації та фінансової незалежності місцевих бюджетів вимагають реформування міжбюджетних відносин. В контексті цих процесів виникає питання: наскільки бюджетна система держави повинна бути централізованою і в яких співвідношеннях розподілити бюджетні повноваження між різними рівнями влади.

На користь децентралізації державних функцій існують два основних підходи: децентралізація повноважень із надання бюджетних послуг підвищує ефективність бюджетних видатків, оскільки дозволяє більш повно врахувати потреби мешканців, наближує органи влади до населення, підвищує оперативність рішень; децентралізація повноважень із формування доходів бюджету дозволяє більш повно врахувати особливості та склад податкової бази, чим забезпечується більша наповнюваність місцевого бюджету.

У кожній країні процес децентралізації проходить по-різному, враховуючи особливості політичної системи. Зокрема, детальному аналізу

підлягають адміністративні важелі впливу центральної влади. Особливо це стосується бюджетного законодавства в частині норм складання та виконання місцевих бюджетів, оскільки фінансування делегованих повноважень здійснюється за рахунок трансфертів з центрального бюджету. Ефективне застосування інструментів децентралізації можливе лише за умови врахування двох критеріїв: економічної ефективності; політичної стабільності.

Згідно Стратегії сталого розвитку "Україна - 2020" передбачено здійснення децентралізації та реформи державного управління. Метою політики у сфері децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування. Пріоритетом в управлінні публічними фінансами визначено підвищення прозорості та ефективності їх розподілу та витрачання.

Таким чином, в процесі реалізації бюджетної політики на місцевому рівні на даний час важливо здійснювати подальші кроки в напрямку реформування місцевого самоврядування, децентралізації управління бюджетними коштами та підвищення самостійності органів місцевого самоврядування[99].

Запровадження європейських стандартів місцевого самоврядування для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць передбачає формування ефективної територіальної системи органів місцевого самоврядування; реорганізації місцевих державних адміністрацій в органи префектурного типу; утворення об'єднаних територіальних громад; створення можливостей для взяття довгострокових бюджетних зобов'язань за проектами державно-приватного партнерства, що спрямовані на проекти розвитку, пов'язані з розбудовою інфраструктури.

Досягнення оптимального рівня розподілу ресурсу між державним та місцевими бюджетами для забезпечення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування, у тому числі об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій

громад передбачає зміцнення податкового потенціалу територій шляхом застосування механізму горизонтального фіскального вирівнювання; поліпшення системи адміністрування податків, зборів та інших платежів, що зараховуються до місцевих бюджетів [85].

Упорядкування видаткових повноважень між державним та місцевими бюджетами передбачає делегування органам місцевого самоврядування відповідного рівня повноважень з надання базових послуг; спрямування додаткового власного ресурсу місцевих бюджетів, отриманого внаслідок впровадження реформи міжбюджетних відносин, на здійснення повноважень щодо: підготовки кадрів у державних вищих навчальних закладах I - II рівня акредитації; підготовки робітничих кадрів у професійно-технічних та інших навчальних закладах; закладів культури. Удосконалення системи планування показників бюджету та їх прогнозування на середньострокову перспективу на місцевому рівні передбачає підвищення якості бюджетних прогнозів; перехід на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом бюджетів громад, що об'єднуються згідно із законом та планом формування територій громад; застосування формульних розрахунків галузевих трансфертів, побудованих на оновлених стандартах надання послуг та фінансових нормативах бюджетної забезпеченості на одного отримувача послуги.

Створення дієвої системи державного управління регіональним розвитком з урахуванням досвіду та відповідно до стандартів регіональної політики європейських держав шляхом підвищення ефективності фінансово-економічних інструментів; виконання завдань і здійснення заходів з реалізації; застосування механізмів державно-приватного партнерства під час реалізації проектів економічного розвитку; надання державної підтримки для стимулювання проектів об'єднаних територіальних громад. Підвищення прозорості та ефективності витрачання бюджетних коштів передбачає застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі під час складання проектів місцевих бюджетів на плановий бюджетний рік; законодавче урегулювання питання проведення аудиту місцевих бюджетів та їх прозорості звітності.

3.2. Середньострокове планування місцевих бюджетів

Трансформаційні процеси в соціально-економічній сфері України викликали проблеми регіонального характеру, що зумовлені зміною функцій і розподілом повноважень між органами влади по вертикалі, послабленням державного регулювання, обмеженістю ресурсів держави для впливу на розвиток адміністративно-територіальних одиниць.

Одним із основних чинників забезпечення збалансованості розвитку територій є досягнення стабільності та прогнозованості місцевих бюджетів шляхом визначення механізмів, що їх формують. Важливим інструментом державного регулювання розвитку територій є видатки бюджету, від результативності яких залежить виконання центральними та місцевими органами влади у повному обсязі закріплених за ними повноважень. Цільове та ефективне використання коштів місцевих бюджетів є передумовою забезпечення стабільного розвитку держави в цілому та її територій зокрема.

У цьому контексті особливого значення набуває питання запровадження ефективної системи управління видатками місцевих бюджетів, особливо в умовах обмеженості фінансових ресурсів.

Основним завданням у сфері управління видатками місцевих бюджетів є дотримання принципів економності, ефективності та дієвості. Зазначене потребує чітких правил і процедур, відповідних аналітичних систем і методів, періодичного надання фінансовим органам інформації у вигляді фінансових звітів. Підвищення ефективності та результативності видатків місцевих бюджетів вимагає нових децентралізованих підходів до управління ними, що передбачає встановлення цілей, стандартів якості та засобів контролю за видатками [89].

Формування місцевого бюджету має ґрунтуватись на пріоритетах регіональної бюджетної політики. Прогнозні та програмні документи соціально-економічного розвитку території, прогноз фінансового балансу на наступні роки мають бути підставою для визначення пріоритетних напрямів видатків. У бюджетному процесі повинні бути враховані середньострокова та довгострокова перспектива, встановлений зв'язок із загальними цілями

соціально-економічного розвитку країни та адміністративно-територіальних одиниць. Ефективність і послідовність діяльності органів місцевого самоврядування залежить від системного стратегічного бачення основних напрямів розвитку місцевих громад у середньо- та довгостроковій перспективі.

Середньострокове планування видатків місцевого бюджету – це визначення розпорядниками бюджетних коштів плану своєї діяльності на середньостроковий період та обсягу коштів, необхідних для досягнення цілей у середньостроковій перспективі у відповідності до програмних документів соціально-економічного розвитку держави та територій. Метою середньострокового планування видатків місцевого бюджету є забезпечення більш ефективного використання обмежених бюджетних ресурсів завдяки реалістичній оцінці майбутніх бюджетних надходжень та визначенню пріоритетів у фінансуванні видаткових потреб шляхом прогнозування видатків на декілька бюджетних періодів [29].

Запровадження середньострокового планування видатків місцевих бюджетів передбачає заміну традиційних процедур планування на так зване «ковзне триріччя» (Додаток Й).

Зміст планування місцевого бюджету на основі «ковзного триріччя» полягає в тому, що бюджет затверджується на поточний рік, а проекти бюджетів на два подальші роки затверджуються окремо. Після завершення першого року «триріччя» раніше затверджені проектування стають основою для нового бюджету і до них додається наступний «третій рік». Не дивлячись на те, що формально немає ніяких обмежень на щорічний перегляд раніше затверджених параметрів, сформований таким чином бюджет виявляється достатньо стійким, оскільки всі істотні зміни вимагають обґрунтування з точки зору зміни зовнішніх умов, економічного прогнозу, пріоритетів державної політики тощо. Таким чином, «ковзне триріччя» забезпечує, з одного боку, стабільність і передбачуваність бюджетних проектувань, з іншого боку – можливість реагування на змінну ситуацію, реструктуризацію зобов'язань, реалізацію нових пріоритетів бюджетної політики.

Перехід до середньострокового планування видатків місцевих бюджетів надасть учасникам бюджетного процесу можливість узгодити свої стратегічні плани діяльності з наявними бюджетними коштами як у рамках підготовки проекту місцевого бюджету на плановий рік, так і на наступні за плановим бюджетні періоди. Зазначене сприятиме переходу до формування довгострокової бюджетної політики на рівні місцевого самоврядування. Місцеві органи влади можуть застосовувати середньострокове планування бюджетних видатків для того, щоб зосередити увагу на довгострокових цілях, оцінити свої можливості на шляху їх досягнення, проаналізувати фактори середовища, які можуть вплинути на процес їх досягнення, та визначити стратегію досягнення результатів. Якщо процес планування здійснюється ефективно, він допомагає органам місцевого самоврядування: з'ясувати напрямок руху на майбутнє; визначити пріоритети у спрямуванні фінансових ресурсів; розробити ефективні стратегії реалізації бюджетної політики; проаналізувати можливі наслідки прийнятих рішень; ефективно реагувати на обставини, які швидко змінюються; вдосконалити управління установою і підвищити результативність її роботи; посилити ефективність спілкування з виборцями та громадою[89].

Якісне середньострокове планування видатків місцевих бюджетів неможливе без загальнодержавного перспективного планування. Враховуючи зазначене, середньострокове планування видатків місцевого самоврядування є безперервним, багаторівневим і централізованим процесом, який повторюється з року в рік та спрямований на уникнення дисбалансу між видатками та потребою для реалізації заходів бюджетної політики з надання місцевими органами влади суспільних послуг згідно визначених пріоритетів.

Запровадження системи середньострокового планування видатків місцевих бюджетів відкриває такі можливості: поступова реалізація політичних рішень з метою передбачення наслідків, результатів у середньостроковій перспективі; підтримка збалансованості державного та місцевих бюджетів, узгодження стратегічних планів діяльності головних розпорядників коштів з наявними бюджетними ресурсами; посилення контролю за дотриманням принципу

результативності видатків та доцільності продовження їх фінансування у середньостроковій перспективі; прогнозування майбутніх тенденцій і впровадження необхідних заходів для досягнення запланованого результату, запобігання негативним явищам, підвищення передбачуваності державної та місцевої бюджетної політики; оптимізація управління інвестиційними ресурсами з точки зору забезпечення стабільності їх залучення у бюджетний процес, що сприятиме сталості економічного зростання країни та територій; підвищення відповідальності головних розпорядників за ефективне та раціональне використання бюджетних коштів.

Першим кроком у здійсненні середньострокового планування видатків місцевого бюджету є оцінка наявних ресурсів з урахуванням макроекономічних тенденцій, зокрема динаміки реального валового внутрішнього продукту, індексу споживчих цін, соціальних стандартів. На основі прогнозного обсягу валового внутрішнього продукту розроблено середньостроковий прогноз видатків місцевих бюджетів на 2019-2023 роки (Додаток К).

Прогнозний середній показник питомої ваги видатків місцевих бюджетів у валовому внутрішньому продукті за 2019-2023 роки становить 14,45%, найбільше середнє значення цього показника за наведений період становлять видатки на освіту – 4,40%; охорону здоров'я – 3,22%; соціальний захист та соціальне забезпечення – 3,64%; найменше – видатки на державне управління – 0,71 %; на транспорт, дорожнє господарство та будівництво – 0,41%; фізичну культуру і спорт - 0,11%.

У світовій практиці планування видатків місцевих бюджетів на перспективу здійснюють на 3-5 років і переглядають щороку, приводячи у відповідність з напрямками бюджетної політики, які можуть змінюватися з року в рік. Основою для щорічного перегляду середньострокового бюджету є результати аналізу бюджетної політики минулого періоду. Надалі визначають основні напрями та аспекти регіональної бюджетної політики на наступний бюджетний період. На цьому етапі з'ясовують потреби у фінансових ресурсах та оцінюють наявні ресурси, тобто надходження до бюджету з усіх передбачених законодавством джерел. Визначення основних цілей бюджетної

політики на третьому етапі надає бюджетним установам інформацію стосовно пріоритетних напрямів спрямування бюджетних коштів і є основою для планування поточних видатків місцевого бюджету та формування бюджету капіталовкладень на наступний бюджетний рік. Бюджет виконують відповідно до затверджених планових показників. Шляхом збору інформації про видаткову та дохідну частини місцевого бюджету проводять постійний моніторинг його виконання, здійснюють контроль за відповідністю фактичних показників плановим.

Під час перспективного планування видатків місцевих бюджетів важливим є визначення обсягів прийнятих видаткових зобов'язань на середньостроковий період та їх врахування при формуванні видаткової частини місцевих бюджетів планового року. Таким чином забезпечується зв'язок річного та середньострокового планування видатків місцевих бюджетів, що є необхідним для підвищення прозорості бюджетного процесу.

Важливими інструментами забезпечення ефективності бюджетного процесу та результативності формування показників проекту місцевого бюджету на наступний рік є аудит та оцінка. Інформація, що міститься у звітах про фактичні результати діяльності органів місцевого самоврядування та проведені видатки допомагає оцінити ефективність використання бюджетних коштів місцевого бюджету, є необхідною та важливою для підготовки проекту на наступні роки.

Видаткова частина місцевих бюджетів здійснює достатньо відчутний вплив як на розвиток окремих галузей і економіки в цілому, так і на рівень соціального добробуту населення країни. У зв'язку з цим важливого значення набуває проблема оптимального розподілу обмежених бюджетних ресурсів за напрямами соціально-економічного розвитку та забезпечення відповідності структури видатків місцевих бюджетів визначеним стратегічним пріоритетам. Бюджетна політика повинна бути орієнтована на перспективу, виходити з чіткого розуміння фінансових можливостей адміністративно-територіальних одиниць, забезпечувати передбачуваність умов формування бюджетів усіх рівнів. Річний бюджет повинен бути результатом тривалих розробок і

напрацювань, науково обґрунтованих і узгоджених оцінок перспектив соціально-економічного розвитку держави та регіонів.

Наступним етапом у процесі управління видатками місцевих бюджетів є їх виконання, яке базується на принципах плановості, цільового спрямування коштів, ефективного та результативного їх використання, додержання режиму економії та здійснення постійного контролю за використанням бюджетних коштів місцевого самоврядування. Принцип плановості означає, що бюджетні призначення головним розпорядникам коштів визначаються рішенням про місцевий бюджет та виділяються відповідно до нього. Крім цього, встановлені рішенням повноваження мають кількісні та часові обмеження. Принцип цільового спрямування передбачає результативність діяльності головних розпорядників коштів, тобто виконання завдань з найменшими витратами фінансових ресурсів. Принцип постійного контролю дає змогу виявити недоліки та помилки, своєчасно їх усунути, а також оцінити правильність визначення обсягів фінансових ресурсів.

Результатом обґрунтованої бюджетної політики є бюджетна рівновага, яка має забезпечити відповідність між видатками та наявністю фінансових ресурсів, виконання органами місцевого самоврядування своїх повноважень у законодавчій і виконавчій сферах з одночасним збереженням їх фінансової незалежності, здійснення структурних перетворень, підвищення інвестиційної привабливості регіонів та країни в цілому.

Ефективність бюджетної політики на місцевому рівні залежить від результативності виконання місцевих бюджетів, яку, як правило, визначають шляхом оцінки ефективності їх видатків, що є основним інструментом впливу на соціально-економічні процеси. З огляду на зазначене, необхідними складовими у системі управління видатками місцевих бюджетів мають стати контроль за використанням бюджетних коштів з метою оцінки рівня ефективності виконання місцевими органами влади видаткових повноважень.

Прийняття Бюджетного кодексу сприяло посиленню контролю за результативністю використання коштів місцевих бюджетів, оскільки в ньому деталізовано перелік бюджетних правопорушень на кожній стадії бюджетного

процесу та визначено перелік заходів, що застосовуються у разі правопорушення, регламентовано відповідальність розпорядників та одержувачів бюджетних коштів за вчинені ними бюджетні правопорушення, у тому числі за нецільове використання бюджетних коштів.

Бюджетним кодексом закладено законодавчі підстави для запровадження середньострокового бюджетного планування на місцевому рівні та застосування програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів. Статтею 21 визначено ключові підходи до розробки середньострокового бюджетного прогнозу як загалом для бюджету, так і на рівні головних розпорядників бюджетних коштів. Зокрема, передбачено взаємоузгодженість бюджетної політики із завданнями та пріоритетами соціально-економічного розвитку, врегульовано питання щодо формування прогнозу показників зведеного та державного бюджетів на наступні за плановим два бюджетні періоди; створено підґрунтя для переходу в перспективі до формування середньострокового бюджету на всіх рівнях бюджетної системи, що відповідатиме кращій міжнародній практиці.

Запровадження в Україні прогресивних методологій планування та виконання видаткової частини місцевих бюджетів, однією з яких є програмно-цільовий метод, є особливо актуальним в умовах обмеженості фінансових ресурсів, оскільки зазначене надасть можливість підвищити ефективність використання бюджетних коштів та забезпечити їх зв'язок із стратегічними цілями бюджетної політики.

Аналіз становлення та розвитку системи планування видатків місцевих бюджетів в Україні дозволив зробити наступні висновки:

Становлення системи планування видатків місцевих бюджетів в Україні, реформування її складових, у тому числі принципів, процедур, методів, механізму взаємодії учасників планування, відбувалося одночасно із розвитком інституту місцевого самоврядування, удосконаленням нормативно-правової та методологічної бази у сфері бюджетного планування.

Реалізація принципів бюджетного планування на практиці може забезпечуватись використанням таких його методів, як балансовий,

нормативний, метод коефіцієнтів, прямого рахунку, економіко-математичного моделювання, екстраполяції, експертних оцінок, програмно-цільовий.

Підвищення рівня обґрунтованості бюджетного планування, забезпечення послідовності й передбачуваності у проведенні бюджетної політики на місцевому рівні в сучасних умовах набувають особливої значущості. З метою реалізації зазначеного доцільним є запровадження середньострокового планування видатків місцевих бюджетів, яке повинно ґрунтуватись на забезпеченні взаємозв'язку бюджетних показників зі стратегічними цілями бюджетної політики. Зазначене сприятиме підвищенню ефективності розподілу та використання коштів місцевих бюджетів, досягненню стабільності у проведенні фінансово-економічної політики, посиленню контролю за дотриманням принципу результативності видатків місцевого самоврядування та доцільності продовження їх фінансування у наступних бюджетних періодах.

Під час перспективного планування видатків місцевих бюджетів важливим є визначення обсягів прийнятих видаткових зобов'язань на середньостроковий період та їх врахування при формуванні видаткової частини місцевих бюджетів планового року. Таким чином забезпечується зв'язок річного та перспективного планування видатків місцевих бюджетів, що є необхідним для підвищення прозорості бюджетного процесу та відповідальності всіх його учасників.

Середньострокове планування видатків місцевих бюджетів передбачає оцінку наявних ресурсів із урахуванням макроекономічних тенденцій, зокрема динаміки реального валового внутрішнього продукту, індексу споживчих цін, соціальних стандартів. Планування видатків місцевих бюджетів повинно здійснюватись із урахуванням результатів їх виконання у попередніх бюджетних періодах. Для проведення оцінки рівня ефективності виконання органами місцевої влади видаткових повноважень доцільно використовувати такі групи показників: планові та фактичні бюджетні показники, фінансові коефіцієнти, показники результативності використання бюджетних коштів, показники вартості одиниці послуги, продукту.

ВИСНОВКИ

В процесі реформування економіки України, її переорієнтації на ринкові закони постають нові зобов'язання щодо удосконалення фінансової системи та підвищення фінансової стабільності в країні. Місцеві бюджети відіграють важливу роль у перерозподілі валового внутрішнього продукту і забезпечують якісне фінансування видатків для створення необхідних умов щодо соціально - економічного розвитку регіонів.

Таким чином, місцеві бюджети слід розглядати як комплексну категорію та містити систему доходів і витрат у складі бюджетних фондів, що формуються на місцевому рівні бюджетної системи кожної країни.

На підставі проведеного вище дослідження у роботі було проаналізовано частку місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України та для більш детального та чіткого розуміння окремих бюджетів регіонів - місцевий бюджет Полонської ОТГ; виявлено недоліки процесу виконання місцевих бюджетів, знайдено особливості системи формування місцевих бюджетів зарубіжних країн; обґрунтовано систему заходів щодо вирішення проблем виконання місцевих бюджетів, наведено методичні рекомендації та пропозиції щодо використання результатів дослідження в практиці органів місцевого самоврядування.

Основним завданням місцевих бюджетів як провідної складової бюджетної системи є необхідність перерозподілу дохідних джерел і зобов'язань між центральним та місцевими бюджетами, а також реформування міжбюджетних відносин. Для реального забезпечення принципів самостійності щодо складання і використання місцевих бюджетів усіх рівнів потрібно, щоб всі складові бюджетної системи мали чітку, визначену законом дохідну базу, а взаємовідносини між державним і місцевими бюджетами, з одного боку, та між місцевими бюджетами – з іншого, будувались з урахуванням особливостей і перспектив соціально-економічного розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць.

Під час планування дохідної частини місцевих бюджетів основна увага повинна приділятися забезпеченню власних потреб територіальних громад

та виконання власних повноважень органами місцевого самоврядування. Алепитання фінансового забезпечення власних потреб та повноважень ускладнюється обмеженими джерелами наповнення місцевих бюджетів.

Для вдосконалення системи відносин з формування та використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів в Україні необхідним є здійснення наступних заходів:

Перерозподіл функцій між місцевими і центральним бюджетом з поступовим переходом щодо більшого делегування функцій державної влади місцевій з відповідним фінансовим забезпеченням і раціональним наповненням доходів відповідних місцевих бюджетів. Самі ж джерела надходжень необхідно розподілити між центральною і місцевою владою в адекватності виконання ними функцій, що повинно знайти своє відображення в законодавстві про місцеве самоврядування;

Збільшення, розширення та зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування за рахунок удосконалення податкового законодавства, виявлення нових інструментів залучення грошових коштів та реалізації інноваційно-інвестиційних програм на місцях;

Використання методики програмно-цільового методу (ПЦМ), застосування якого сприяє підвищенню ефективності бюджетних видатків та їх зв'язку зі стратегічними цілями соціально-економічної політики та принципу цільового використання бюджетних коштів;

Пріоритетними напрямками перетворення місцевих бюджетів у ефективний інструмент соціально-економічного розвитку міст та країни в цілому повинні стати удосконалення наступних аспектів їх формування, розподілу і використання:

застосування новітніх підходів формування видаткової частини місцевих бюджетів та підвищення ефективності процесу децентралізації управління фінансовими ресурсами, акумульованими в бюджеті;

підвищення якості системи регулювання міжбюджетних відносин та надання міжбюджетних трансфертів, а саме необхідно забезпечити і прозорий механізм

руху бюджетних коштів як з державного до місцевих, так і між місцевими бюджетами;

проведення кількісної та якісної оцінки виконання місцевого бюджету, а також моніторинг та контроль на всіх стадіях його реалізації.

Надання відповідних повноважень органам місцевого самоврядування за визначення джерел наповнення та визначення напрямів використання коштів місцевих бюджетів надасть можливість більш ефективного економічного та соціального розвитку територіальних громад.

Для ефективності процесів планування та виконання місцевих бюджетів, прозорості діяльності органів місцевого самоврядування, і результативного контролю за виконанням місцевих бюджетів важливим є подальше використання та вдосконалення програмно-цільового методу планування місцевих бюджетів..

Основними напрямками збільшення ролі місцевих бюджетів є підвищення ефективності використання бюджетних коштів; впровадження в бюджетну практику методів та засобів управління, притаманних підприємствам приватного сектору, які характеризуються спрямованістю не на процес фінансування, а на досягнення кінцевого результату шляхом найменших витрат; важливе значення для забезпечення самостійності місцевих бюджетів має порядок використання вільних бюджетних коштів, які утворюються в місцевих бюджетах на початок бюджетного року і не враховуються при затвердженні бюджету поточного року.

Є необхідність пошуку нових практичних підходів до організації формування та виконання місцевих бюджетів, тому, було б доцільно знаходити нові шляхи з розробки та законодавчого запровадження більш поглибленого якісного механізму щодо поєднання ринкових і державних важелів з управління бюджетними коштами, які б забезпечували оптимальну взаємозгоду економічних інтересів на всіх рівнях місцевих бюджетів у складі бюджетної системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Б'юкенен Дж. М. Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежних бачення держави / М. Дж. Б'юкенен, Р. А. Масгрейв ; [пер. з англ. А. Іщенко]. – К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2004. – 175 с.
2. Балацький Є. О. Бюджет міста у системі фінансів території: монографія / Є. О. Балацький. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2011. – 302 с.
3. Баранник Л.Б. Розвиток фінансової бази місцевих бюджетів як необхідна умова посилення соціальної захищеності населення регіону / Л.Б. Баранник, Т.М. Рудянова // Економічний вісник національного гірничого університету. – 2013. – № 1. – С. 92–104.
4. Бечко П. К. Місцеві фінанси / П. К. Бечко, О. В. Ролінський. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 192 с.
5. Бліщук К.М.http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21COLORTERMS=0&S21STR= Державні та місцеві фінанси. Бюджетний процес / К. М. Бліщук, Л. Р. Михайлишин ; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. - Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2010. - 176 с.
6. Боголіб Т. М. Місцеві фінанси / Т. М. Боголіб. – К.: Корпорація, 2013. – 464 с.
7. Боголіб Т.М. Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад / Економічний вісник Переяслав-Хмельницького університету. – 2012. – №19/1. – С.175–178.
8. Бондарук Т. Г. Становлення інституту місцевих фінансів / Т. Г. Бондарук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 5. – С. 208–212.
9. Бойко С.В. Структурні диспропорції державного боргу України танапрями їх мінімізації / С.В. Бойко // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2015. – Вип.13. – С. 37-46

10. Буряченко А. Є. Функціональна децентралізація та вдосконалення системи бюджетних відносин / А.Є. Буряченко // Фінанси України. – 2014. – № 2. – С. 19–29.
11. Бюджет України : монографія : у 2-х кн. Кн. 1 : Бюджет - головна ланка фінансів держави / А. О. Єпіфанов, І. І. Д`яконова, І. В. Сало. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. – 201 с.
12. Бюджетна система України та Євросоюзу : монографія / за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К. : Центр підготовки навчально-методичних видань КНТЕУ, 2010. – 409 с.
13. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI // Урядовий кур'єр. – 17 серпня 2010. – № 151.
14. Васютинська Л. А.
http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullweb&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Система видатків бюджету в умовах розвитку програмно-цільового управління : монографія / Л. А. Васютинська. - Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2014. - 192 с.
15. Василенко Л.І. Формування місцевих бюджетів та соціальне партнерство / Л.І. Василенко, А.В. Василенко // Вісник КНТЕУ. – 2011. – №1. – С. 50–57.
16. Василик Д.О. Теоретичні основи побудови бюджетного механізму / Д. О. Василик // Фінанси України. – 2000. – № 11. – С. 138–140.
17. Вінницька О.А. Місцеві податки в доходах місцевих бюджетів / О.А. Вінницька//Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент.-2015.-Вип.12.-С.254-257.
18. Волохова І. С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні: монографія / І. С. Волохова. – Одеса: Атлант, 2014.
19. Возняк Г.В. Фінансова самодостатність регіонів як необхідна умова їх соціально-економічного розвитку / Г.В. Возняк // Всеукраїнська

науково-практична конференція [«Інноваційні процеси в фінансово-кредитній сфері»]-- Київ, 2011. -- С. 193-194.

20. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І.Я.Чугунов, А.В.Павелко, Т.В.Канєва та ін.; за заг.ред. А.А.Мазаракі. – К.:Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2015. – 376 с.

21. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів : монографія / за ред. І. О. Луніної ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. - К. :, 2010. - 319 с.

22. Єпіфанов А.О. Бюджет України : монографія : у 2 кн. / А. О. Єпіфанов, І. І. Д'яконова, І. В. Сало. - Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. - Кн. 1. - 2010. - 201 с.; Кн. 2 : Виконання бюджету. - 2010. - 187 с.

23. Зайчикова В. В. Місцеві фінанси України та європейських країн / В. В. Зайчикова. – К. : НДФІ, 2007. – 299 с.

24. Зайчикова В.В. Прогнозування доходів місцевих бюджетів у процесі міжбюджетного регулювання / В.В.Зайчикова // Фінанси України. – 2007. – № 6 – С. 69–81.

25. Зайчикова В.В. Функції місцевих фінансових органів в умовах бюджетної реформи / В.В. Зайчикова // Фінанси України. – 2010. – № 6. – С. 72–79.

26. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації / В.Р.Сіденко, М.І.Скрипниченко, В.С.Пономаренко, І.Я.Чугунов та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. – К.:Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. – 648 с.

27. Карамушка Л.І. Видатки бюджетів місцевого самоврядування у системі міжбюджетних відносин /Л.І.Карамушка// Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. – 2015. – № 24/1. – С. 123 - 128.

28. Карамушка Л.І. Місцевий бюджет як фінансова основа розвитку територіальних громад /Л.І.Карамушка// Економічний вісник

університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. – 2014. – № 23/1. – С. 206 – 210

29. Карамушка Л.І. Середньострокове планування видатків місцевих бюджетів / Л.І. Карамушка // Вісник КНТЕУ.– 2015. –№ 2. – С. 85–95.

30. Карамушка Л.І. Формування місцевих бюджетів у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою /Л.І.Карамушка// Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2015. – № 2. – С. 137-146.

31. Карамушка Л.І. Формування місцевих бюджетів як складова бюджетного процесу/Л.І.Карамушка// Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Економічні науки. – 2013. – №2(30). – С.123–132.

32. Кириленко О. Теоретичні та практичні аспекти фінансового механізму забезпечення органів місцевого самоврядування в Україні / О.Кириленко // Світ фінансів. – 2010. – № 1. – С. 17–27.

33. Кириленко О.П. Місцеві фінанси / за ред. О. П. Кириленко. – К. : Знання, 2006. – 677 с.

34. Корнієнко Н.М. Аналіз системи планування бюджетних видатків в Україні / Н.М. Корнієнко // Бізнес-Інформ – 2013. – № 4. – С. 389–393.

35. Корнієнко Н.М. Оцінка і моніторинг ефективності бюджетних програм / Н.М. Корнієнко // Економічний часопис XXI: науковий журнал. – 2013. – № 5–6(2). – С. 31 – 33.

36. Косаревич Н.Б. Вплив реформи місцевого самоврядування на зміцнення місцевих фінансів / Н.Б. Косаревич // Науковий вісник ЧДІЕУ. Серія 1, Економіка: збірник наукових праць. Чернігів: ЧДІЕУ, 2011. – № 1 (9). – С. 70–77.

37. Косаріна В. П. Економічна природа й сутність фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування / В. П. Косаріна, О. В. Тимошенко // Фінанси України. – 2010. – № 5. – С. 118–125.

38. Кравченко В.І. Фінанси місцевого самоврядування України: проблеми становлення. – К.: Видавничий дім "KM Academia", 2001. – 460 с.
39. Крайник О.П Місцеві бюджети / О.П. Крайник. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2007. – 205 с.
40. Легкоступ І.І. Місцеві бюджети у системі бюджетного регулювання: теоретичні аспекти / І.І. Легкоступ // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 7–8. – С. 131 – 137.
41. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: [моногр.] / Л. В. Лисяк. – К.: ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.
42. Лисяк Л.В. Бюджетний потенціал регіону: сучасний стан та проблеми зміцнення / Л.В. Лисяк, В.Б. Хмельницька // Вісник Львівської державної фінансової академії: Серія Економіка. – 2014. – № 26. – С. 62–70.
43. Лисяк Л.В. Впровадження програмно-цільового методу планування видатків місцевих бюджетів в Україні / Л.В. Лисяк // Формування ринкової економіки України: Зб.наук.праць Львівського національного університету імені Івана Франка. – 2014. – Вип. 29. – Ч.2. – С. 3–9.
44. Лисяк Л.В. Напрями підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів України / Л.В. Лисяк, К.М. Роменська // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2014. – № 3 (156). – С. 100–105
45. Лук'яненко І.Г. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія / Ірина Лук'яненко, Марія Сидорович ; Нац. ун-т "Києво-Могилян. акад.". - Київ : НаУКМА, 2014. - 227 с.
46. Луніна І.О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України / І.О. Луніна // Фінанси України. – 2010. – № 9. – С. 3–12.

47. Луніна І.О. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів/ І.О. Луніна // Ін-т економіки та прогнозування, 2010. – С. 319.
48. Макогон В.Д. Бюджетне регулювання у системі соціально-економічного розвитку країни / В.Д. Макогон // Вісник ДДФА: Економічні науки. – 2014. – №1 (31). – С. 26–31.
49. Макогон В.Д. Напрями розбудови системи місцевих фінансів / В.Д. Макогон // Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 3–4. – С. 27–32.
50. Маркуц Ю. І. Інноваційний підхід до прогнозування доходів бюджету міста / Ю. І. Маркуц // Бізнес Інформ. – 2013. – № 11. – С. 156–165
51. Маркуц Ю. І. Фінансовий механізм формування бюджету міста / Ю. І. Маркуц // Економічний вісник університету. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний університет ім. Г. Сковороди». – 2015. – Вип. 24/1. – С. 136–143
52. Мярковський А. І. Пріоритетні напрями бюджетної політики / А. І. Мярковський // Наукові праці НДФІ. – 2010. – Вип. 1 (50). – С. 3–14.
53. Мярковський А. І. Стратегічні напрями розвитку системи управління державними фінансами / А.І.Мярковський // Фінанси України. – 2014. – № 1. – С. 95–104.
54. Мярковський А. І., Чугунов І. Я. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни / А. І. Мярковський, І.Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 5.–С. 5–15.
55. Мярковський А. І. Перспективи вдосконалення фінансового регулювання в Україні: глобальні виклики /А.І. Мярковський // Фінанси України. – 2014. – № 5. – С. 7–19.
56. Остріщенко Ю.В. Теоретико-методологічні засади запровадження програмно-цільового методу на місцевому рівні / Ю.В. Остріщенко // Наукові праці НДФІ. – 2009. – № 2. – С. 84–91.

57. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>
58. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua.
59. Офіційний сайт Державної казначейської служби України - Режим доступу: <http://treasury.gov.ua>.
60. Офіційний сайт Державної служби статистики України - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
61. Офіційний сайт Комітету Верховної Ради України з питань бюджету - Режим доступу: <http://budget.rada.gov.ua>.
62. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України - Режим доступу: <http://sts.gov.ua>.
63. Податковий кодекс України, Закон № 2755-VI від 02.12.2010. Редакція від 04.10.2018 - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
64. П'ятаченко Г. О. Становлення та розвиток фінансів України (1917-2003) / Г. О. П'ятаченко. – К. : НДФІ, 2005. – 784 с.
65. Пансков В.Г. К вопросу о самостоятельности бюджетов / В.Г.Пансков // Финансы. – 2010. – № 6. – С. 8–14
66. Пасічник Ю. В. Бюджетна система України / Пасічник Ю. В. – К. : Знання-Прес, 2006. – 607 с.
67. Принципи Європейської Хартії місцевого самоврядування / М. Пітцик, В. Кравченко, Е. Моньйо, Б. Фонтен, В. Черніков [та ін.]. – К., 2000. – 135 с.
68. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97 із подальшими змінами та доповненнями. [Електронний ресурс] – Режим доступу :<http://www.zakon.rada.gov.ua>.
69. Статистичний щорічник України України 2012р. — Київ: Державна служба статистики України, 2013.

70. Статистичний щорічник України України 2013р. — Київ: Державна служба статистики України, 2014.

71. Статистичний щорічник України України 2014р. — Київ: Державна служба статистики України, 2015.

72. Статистичний щорічник України України 2015р. — Київ: Державна служба статистики України, 2016.

73. Статистичний щорічник України України 2016р. — Київ: Державна служба статистики України, 2017.

74. Федосов В.А. Бюджетная политика ЕС / В.А.Федосов // Финансы. – 2009. – № 7. – С. 66–67.

75. Федосов, В.М. Сутність і проблематика бюджетування: українські реалії /В.М. Федосов, Т.С. Бабиш // Фінанси України. - 2008. - №1. - С. 3-23.

76. Фінанси України: інституційні перетворення та напрями розвитку / За ред. І. Я. Чугунова. – К.: ДНУ АФУ, 2009. – 848 с.

77. Цугунян А.М. Основні напрями вдосконалення системи видатків місцевих бюджетів// Економіка і управління– 2013. – №2- 89-95с.

78. Чугунов І.Я. Планування дохідної частини місцевих бюджетів // Фінанси України. – 2001. – №12. – С. 38–47.

79. Чугунов І.Я. Вплив бюджету на економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць // Фінанси України. – 2002. – №12. – С.42–50.

80. Чугунов І.Я., Самошкіна О.А. Теоретико-методологічні засади удосконалення програмно-цільового методу планування видатків бюджету // Фінанси України. – 2004. – №9. – С. 37-44.

81. Чугунов І.Я., Крайник О.П. Бюджет розвитку як складова фінансово-економічної системи регіону // Наукові праці НДФІ. – 2006. – Вип.4 (37). – С. 3 – 11.

82. Чугунов І.Я., П'ятаченко Г.О., Кухарець Л.В. Життєвий шлях Міністрів фінансів України та їх внесок у розвиток державної фінансової системи, 1917-2006. – К.: НДФІ, 2006. – 368 с.
83. Чугунов І.Я., Затонацька Т.Г., Ставицький А.В. Фінансово-економічне прогнозування і планування. – К.: НДФІ, 2007. – 312 с.
84. Чугунов І.Я, Запатріна І.В. Розвиток програмно-цільового методу планування бюджету // Фінанси України. – 2008. – № 5. – С. 3-14.
85. Євроінтеграційний розвиток фінансової системи України / За ред. І.Я.Чугунова. – К.: Акад.фін.упр., 2009. – 471с.
86. Чугунов І.Я., Остріщенко Ю.В. Напрями застосування програмно-цільового методу планування місцевих бюджетів // Наукові праці НДФІ. – 2009. – Вип.3 (48). – С.3-11.
87. Чугунов І.Я., Книщенко І.Ф. Основні напрями подальшого розвитку програмно-цільового методу планування бюджету // Наукові праці НДФІ. – 2009. – Вип.4 (49). – С.3-11.
88. Чугунов І.Я. Бюджетні відносини в системі соціально-економічного розвитку країни // Казна України. – 2014. –№ 6. – С. 25–28.
89. Чугунов І.Я., Ігнатюк І.М. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. - 2016.- № 28/1. – С. 217 - 226.
90. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетна політика в умовах економічних перетворень// Економічний часопис-XXI. –2016. № 3-4(2). – С. 66 – 69.
91. Чугунов І.Я., Брижан К.В. Бюджетна політика в умовах трансформації економіки // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. - 2017.- № 32/1. – С. 241 - 251.

92. Чугунов І.Я. Бюджетна система в інституційному середовищі суспільства / І.Я. Чугунов, Л.В. Лисяк // Фінанси України. – 2009. – №11. – С. 3–11.
93. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку / Чугунов І. Я. – К. : НІОС, 2003. – 488 с.
94. Чугунов І.Я. Інституційна архітектура бюджетної системи / І. Я. Чугунов // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 3–10.
95. Чугунов І.Я. Теоретико-методологічні засади перспективного прогнозування доходів місцевих бюджетів / І. Я. Чугунов, В. Д. Макогон // Наукові праці НДФІ. – 2007. – Вип. 2 (39). – С. 3–14.
96. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання / І. Я.Чугунов. – К.: НДФІ, 2005. – 259 с.
97. Чугунов І.Я. Бюджетна складова суспільного розвитку / І.Я. Чугунов, А.А. Максютя // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 3. – С. 45–54.
98. Чугунов І.Я. Бюджетно-податкова політика в умовах інституційних перетворень / І.Я. Чугунов, В.Д. Макогон // Вісник КНТЕУ. – 2014. – № 4. – С. 79–91.
99. Чугунов І.Я. Довгострокова бюджетна стратегія у системі економічної циклічності / І.Я. Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2014. – № 5. – С. 64–77.
100. Чугунов І.Я. Теоретичні засади розвитку бюджетних відносин // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 4. – С. 13–22.
101. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика економічного розвитку // Науковий вісник Полісся. – 2018. – №1(13). Ч.1.- С.54-61.
102. Чугунов І.Я., Собчук С.І. Формування бюджетної політики економічного розвитку країни // Вісник КНТЕУ. – 2018. – № 3. – С.103-116.

103. Шевчук Н. Ю. Структура видатків місцевих бюджетів України та особливості їх побудови / Н. Ю. Шевчук // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 5. – С. 202–207.
104. Юрій С. І. Бюджетна система України / С. І. Юрій, Й. М. Бескид, А. І. Крисоватий та ін. – К. : НІОС, 2004. – 400 с.
105. Afonso, A., & Jalles, J. T. Fiscal composition and long-term growth// Applied Economics. 2014. – vol. 46(3). – pp. 349-358.
106. Aghion, P., Hemous, D., Kharroubi, E. (2014). Cyclical fiscal policy, credit constraints, and industry growth. Journal of Monetary Economics, 62, pp.41–58.
107. Arestis, P. (2012). Fiscal policy: a strong macroeconomic role. Review of Keynesian Economics, 1(1), pp. 93–108.
108. International Monetary Fund / Public financial management blog. France's Announces Details of its First Multi-Year Budget [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://blog-pfm.imf.org/pfmblog/frances-announc.html>.
109. Government finance statistics – Summary tables Data. – Luxembourg: Publications Office of the European Union. – 2017. – 37 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
110. Government Finance Statistics Yearbook, International Monetary Fund, Washington, 2017. – 524 p.

Систематизація бюджетних програм місцевих бюджетів

Додаток Б

Частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України (без урахування міжбюджетних трансфертів), млн.грн.

	Зведений	У тому числі			
		державний		місцеві	
		усього	відсотків до зведеного бюджету, %	усього	відсотків до зведеного бюджету, %
2012	445525,3	344711,4	77,4	100813,8	22,6
2013	442788,7	337617,6	76,2	150171,1	23,8
2014	456067,3	354966,2	77,8	101101,1	22,2
2015	652031,0	531550,8	81,5	120480,2	18,5
2016	782859,5	612111,6	78,2	170747,8	21,8
2017	1016788,3	787 297,0	77,4	229 491,1	22,6

Джерело: складено автором за [Статистичний щорічник України]

Додаток В

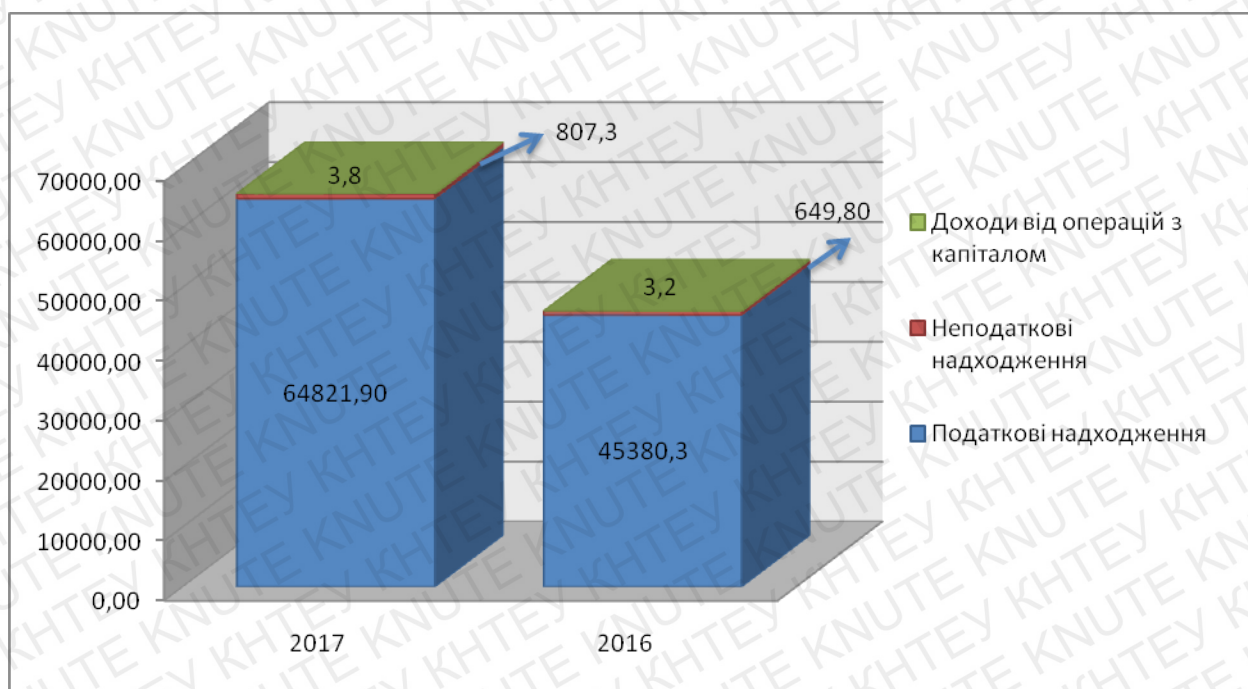
Надходження доходів до місцевого бюджету Полонської ОТГ (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) за 2016–2017 рр., тис.грн.

Доходи	Затверджено міською радою ОТГ на 2016 р. з урах.внесених змін	Фактичне надходження за 2016 р.	Затверджено міською радою ОТГ на 2017 р. з урах. внесених змін	Фактичне надходження за 2017 р.	Затверджено сесією міської ради ОТГ обсягу на 2017 р. із врах.внесених змін, %
Усього, у т.ч.:	142 759,7	150 020,3	181 478,0	187 612,3	103,4
-загальний фонд	137 414,7	142 373,6	170 060,4	174 769,0	102,8
-спеціальний фонд	5 345,0	7 646,7	11 417,6	12 843,3	112,5

Джерело: складено автором за [Звіт про виконання загального та спеціального фонду Полонської міської ради ОТГ]

Додаток Г

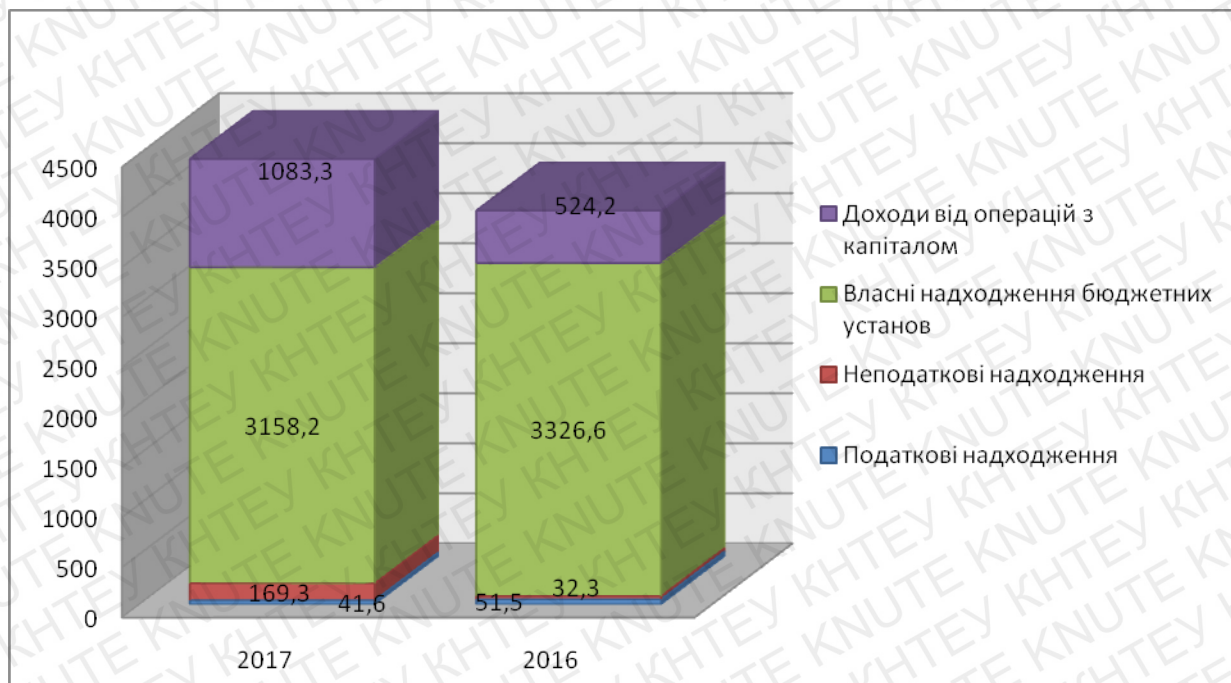
Структура доходів до загального фонду Полонського міського бюджету
2016-2017рр. (без врахування міжбюджетних трансфертів), тис.грн.

Джерело: складено автором за [Звіт про виконання загального та спеціального фонду Полонської міської ради ОТГ]

Додаток Д

Структура доходів до спеціального фонду Полонського міського бюджету
2016-2017рр. (без врахування міжбюджетних трансфертів), тис.грн.

Джерело: складено автором за [Звіт про виконання загального та спеціального фонду Полонської міської ради ОТГ]

Додаток Е

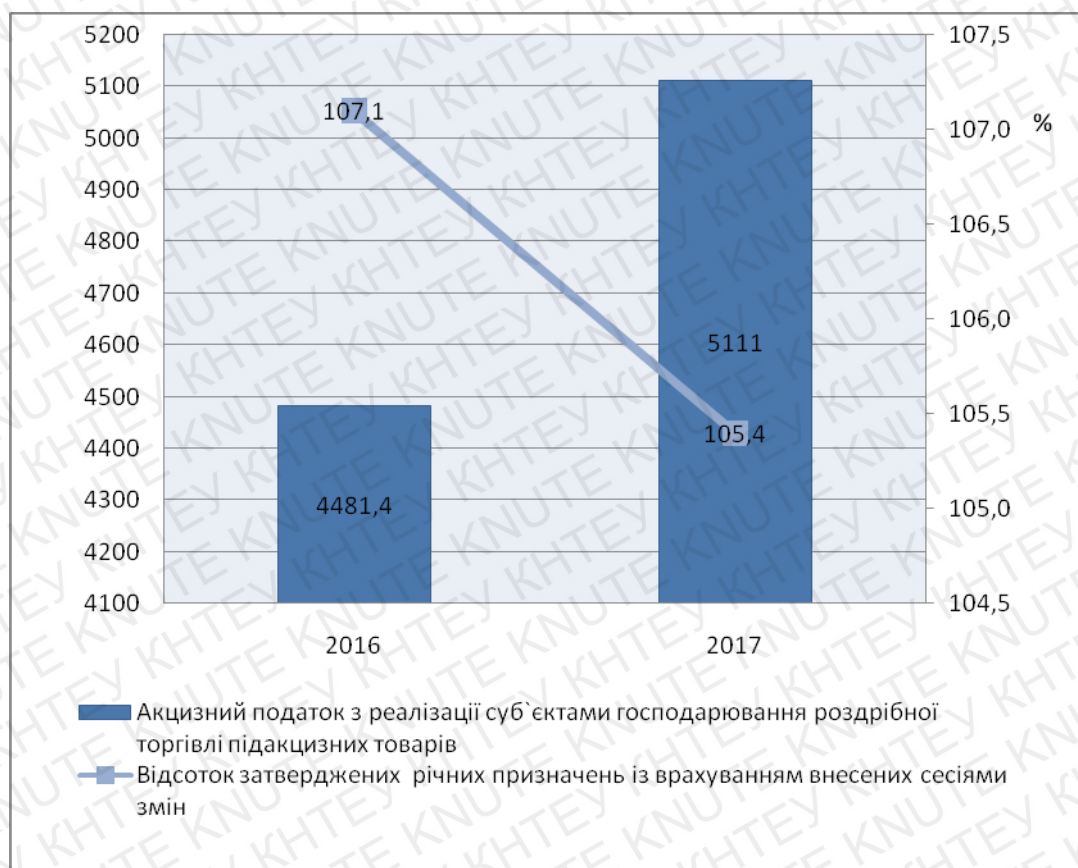
Динаміка надходження рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів 2016-2017 рр., тис.грн.

Джерело: складено автором за [Звіт про виконання загального та спеціального фонду Полонської міської ради ОТГ]

Додаток Є

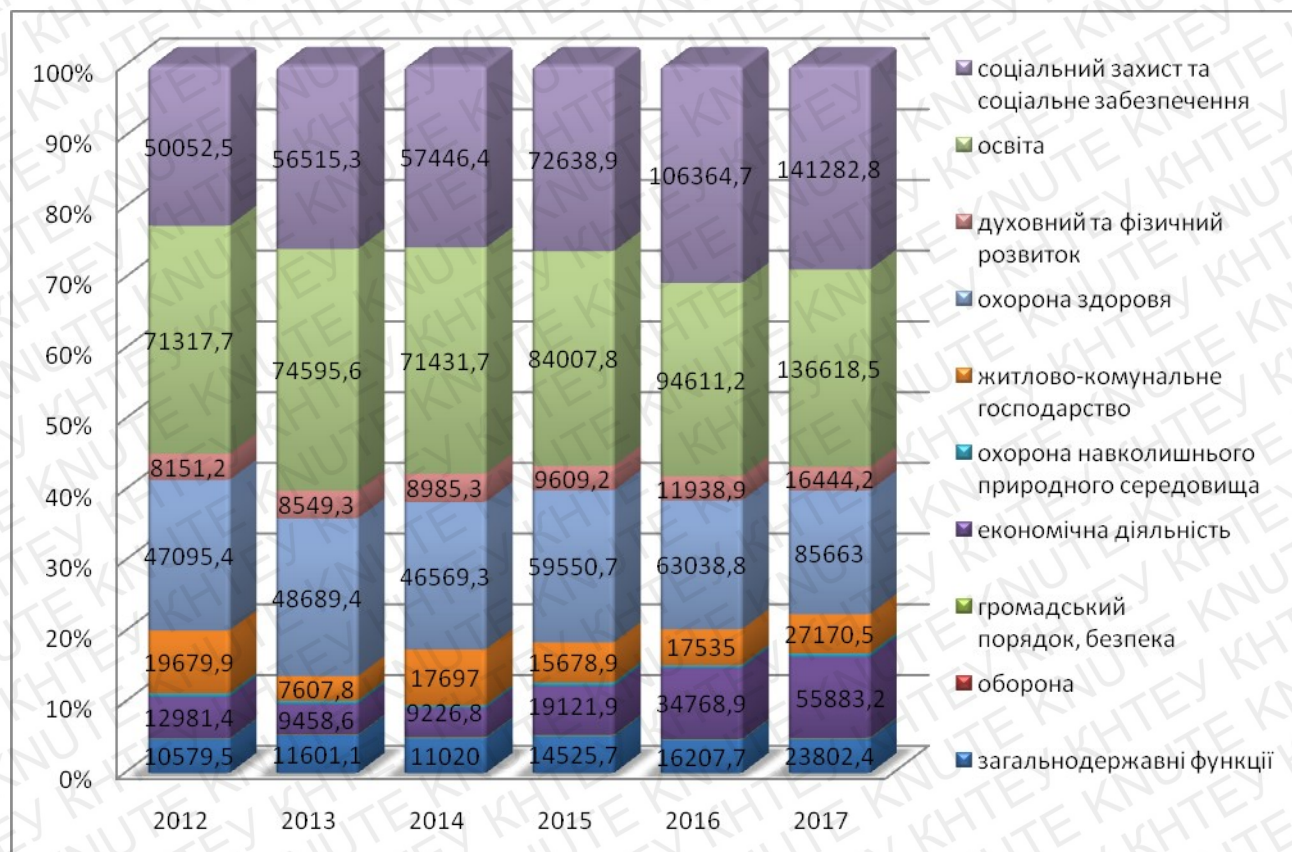
Динаміка надходження акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів 2016-2017рр.тис.грн.

Джерело: складено автором за [Звіт про виконання загального та спеціального фонду Полонської міської ради ОТГ]

Додаток Ж

Структура видатків місцевих бюджетів України 2012-2017рр., млн.грн.

Джерело: складено автором за [Статистичний щорічник України]

Додаток 3

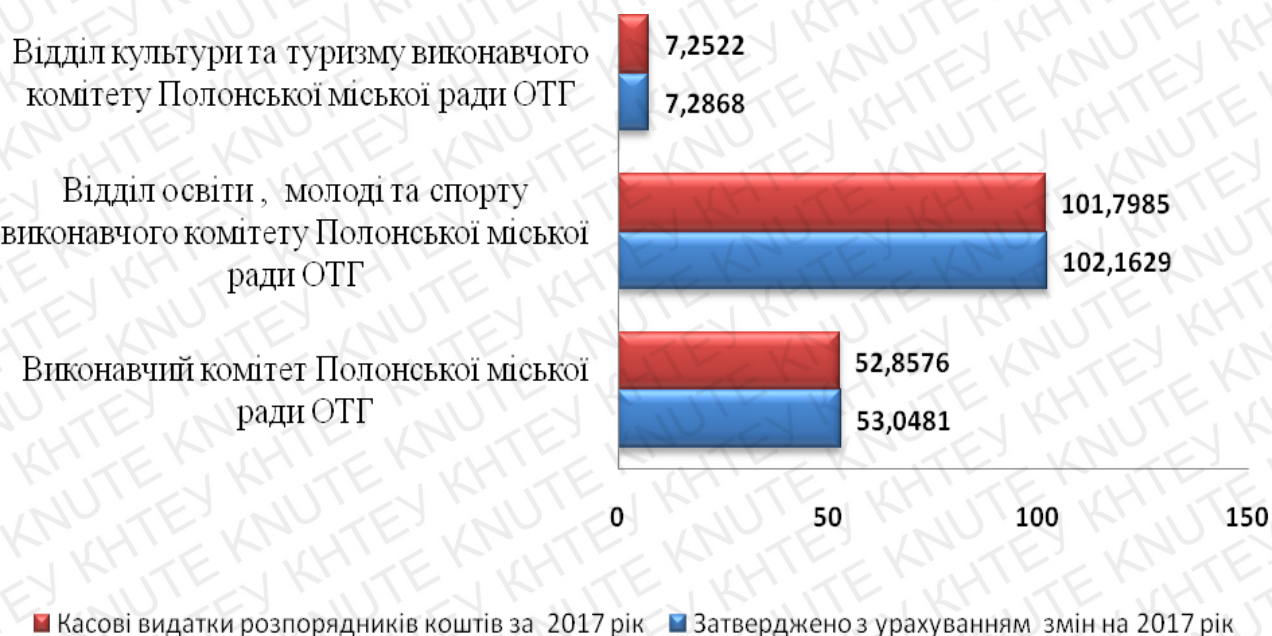
Видатки місцевого бюджету Полонської ОТГ (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) за 2016–2017 рр., тис.грн.

Видатки	Затверджено міською радою ОТГ на 2016 рік з урахуванням внесених змін	Видатки розпорядників коштів за 2016 рік	Затверджено міською радою ОТГ на 2017 рік з урахуванням внесених змін	Видатки розпорядників коштів за 2017 рік	У відсотках до затвердженого сесією міської ради ОТГ обсягу на 2017 рік із врахуванням внесених змін, %
Усього, тис. грн., у т.ч.:	148 069,3	134 293,2	201 766,7	197 223,8	
-загальний фонд	109 248, 9	107 697, 9	162 497, 9	161 908,3	99,6
-спеціальний фонд	38 820, 4	26 595, 3	39 268, 8	35 315, 5	89,9

Джерело: складено автором за [Звіт про виконання загального та спеціального фонду Полонської міської ради ОТГ]

Додаток И

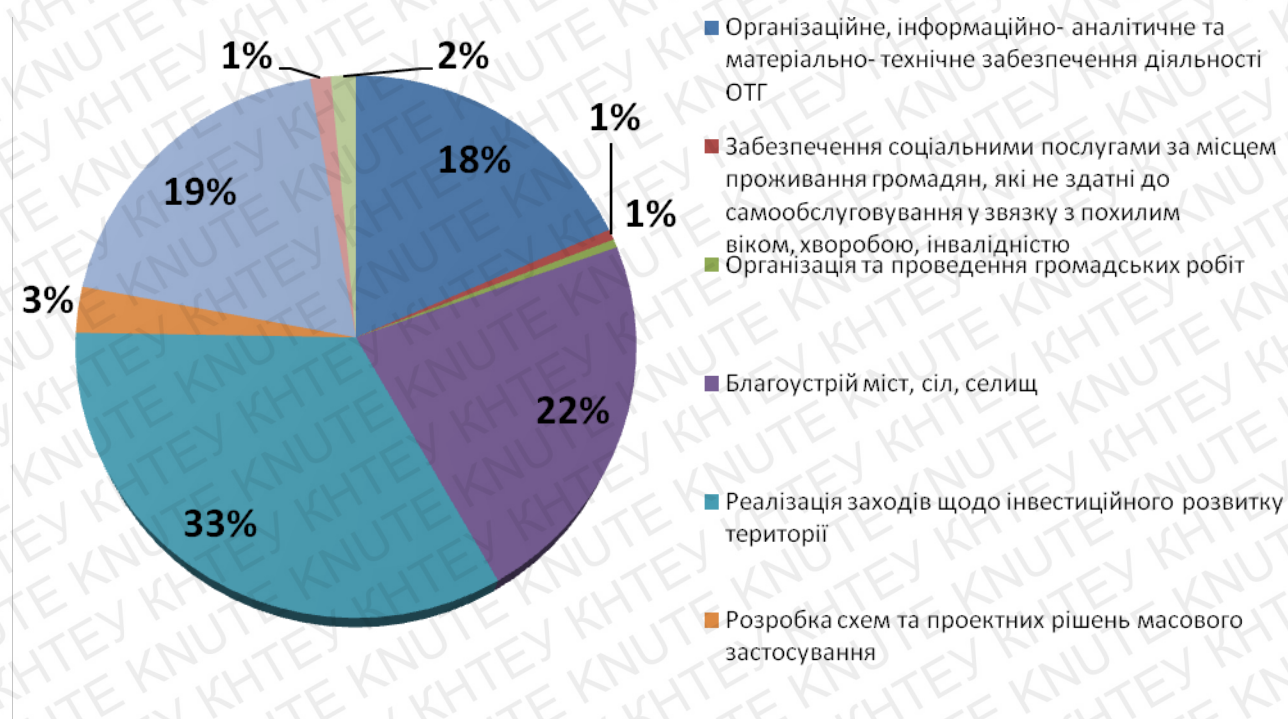
Видатки загального фонду в розрізі головних розпорядників коштів
місцевого бюджету Полонської ОТГ за 2017р., тис.грн.

Джерело: складено автором за [Звіт про виконання загального та спеціального фонду Полонської міської ради ОТГ]

Додаток І

Видатки за 2017 рік в розрізі головних розпорядників коштів місцевого бюджету за Виконавчим комітетом Полонської міської ради ОТГ, тис.грн.

Джерело: складено автором за [Звіт про виконання загального та спеціального фонду Полонської міської ради ОТГ]

Додаток І

Вісім базових принципів фінансової незалежності місцевої влади

I	- органи місцевого самоврядування мають право в рамках національної економічної політики на власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень;
II	- обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування відповідає повноваженням, передбаченим конституцією або законом;
III	- принаймні частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків та зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону;
IV	- фінансові системи, які складають підґрунтя ресурсів органів місцевого самоврядування й, мають достатньо диверсифікований і гнучкий характер і повинні забезпечувати можливість приводити наявні ресурси, наскільки це практично можливо, у відповідність до реального зростання вартості виконуваних ними завдань;
V	- захист більш слабких у фінансовому відношенні органів місцевого самоврядування передбачає запровадження процедур бюджетного вирівнювання або аналогічних заходів з метою подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування і фінансового тягара, який вони повинні нести. Такі процедури або заходи не повинні звужувати свободу дій органів місцевого самоврядування в межах власної відповідальності;
VI	- з органами місцевого самоврядування повинні належним чином проводитися консультації про порядок передачі їм перерозподілених ресурсів;
VII	- у міру можливості, дотації органам місцевого самоврядування призначаються не для фінансування конкретних проектів. Надання дотацій не скасовує основоположну свободу органів місцевого самоврядування проводити свою політику в межах власної компетенції;
VIII	- для цілей здійснення позик інвестиційного капіталу органи місцевого самоврядування мають доступ до національного ринку капіталу в межах закону.

**Схема середньострокового планування видатків місцевого бюджету на основі
«ковзного триріччя»**

Додаток К

Середньостроковий прогноз видатків місцевих бюджетів на 2019-2023 рр.

Показники	Питома вага видатків місцевих бюджетів у валовому внутрішньому продукті, відсотки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Освіта	4,42	4,40	4,40	4,39	4,38
Охорона здоров'я	3,27	3,22	3,20	3,20	3,19
Соціальний захист та соціальне забезпечення	3,65	3,65	3,63	3,63	3,63
Культура і мистецтво	0,62	0,62	0,60	0,59	0,59
Фізична культура і спорт	0,12	0,12	0,10	0,10	0,10
Державне управління	0,74	0,73	0,69	0,69	0,67
Житлово-комунальне господарство	0,80	0,79	0,79	0,78	0,78
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	0,41	0,41	0,41	0,40	0,40
Будівництво	0,42	0,42	0,42	0,41	0,40
Інші видатки	0,17	0,16	0,16	0,15	0,12
Разом видатки	14,62	14,52	14,40	14,34	14,36